

Uit de schaduw ~ Harddrugs

De opkomst van snuifcocaïne aan het begin van in de jaren tachtig in Amsterdam wordt vooral met het uitgaansleven geassocieerd. Dealers en gebruikers troffen elkaar in cafés en nieuwe discotheken in de binnenstad.**[xxv]** Maar gaandeweg gingen ook steeds meer heroïneverslaafden cocaïne gebruiken.**[xxvi]** De werelden van de

cocaïnesnuivers waren echter grotendeels gescheiden van die van de 'witte' heroïneverslaafden, die in de jaren tachtig vaak ook cocaïne gingen spuiten en Surinaamse heroïneverslaafden die een bewerkte vorm van cocaïne (tegenwoordig 'crack' genoemd) gingen 'basen' (roken).**[xxvii]**

Een sleutelpersoon herinnert zich nog levendig de soms uitbundige cocaïnefeesten in de periode dat de eerste lichte Surinaamse immigranten en 'witte' creatievelingen in de Bijlmer waren neergestreken. Cocaïnesmokkel en -gebruik waren voor de douane en de politie een nog vrijwel onbekend fenomeen. Dankzij fijnmazige distributienetwerken is er sinds de jaren tachtig een constante aanvoer van heroïne en cocaïne. De garantie van een afzetmarkt tijdens de drugsepidemie van de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw verklaarde voor een deel de populariteit.

Voordat we ingaan op de handel in en gebruik van harddrugs, staan we kort stil bij de bevindingen van het etnografische onderzoek van Sansone in Zuidoost in de jaren tachtig.**[xxviii]** Hij volgde toen jarenlang een groep jonge werkloze Creoolse mannen. Daarna gaan we uitvoeriger in op de huidige situatie. Hoe verhouden de situatie van de huidige generatie harddrugsgebruikers en de tegenwoordige opvattingen over hosselen en dealen zich tot het beeld dat Sansone twee decennia geleden beschreef?

Dealen met harddrugs in de jaren tachtig

Sansone schetste twee (voor de hand liggende) typen binnen de dealcultuur: de 'grote dealers', vertoevend in het hogere echelon van de markt en een veel grotere groep van 'kleine dealers' (hosselaars) en hun loopjongens. Het verkopen

van snuifcocaine (poeiri, witti), gekookte coke (bori) en heroïne was destijds de meest populaire en lucratieve hoesel bij zijn informanten. De hoeselaar, voornamelijk actief op straat, viel het meeste op. Sansone concludeerde dat bij de meeste drugshoeselaars en loopjongens sprake was van een 'gedwongen' keuze. Ze waren laaggeschoold, hadden een semi-crimineel (tehuis)verleden en waren niet in staat een baan te vinden, laat staan te behouden. Een kleine groep 'vlotte' jongens was meer belust op een snelle carrière dan dat ze kozen voor het (trage) reguliere school- of werktraject. Mede vanuit etnische trots vertelden de jongens dat hoeselen minder geestdodend was dan het verrichten van ongeschoolde arbeid. Bovendien werkte hun relatief hoge consumptiepatroon, zoals dure kleding, 'verslavend'. De verleiding van het hoeselen leek bij deze groep meer een eigen keuze, omdat ze genoten van hun hedonistische leefstijl, de vele sociale contacten en 'hoge' status bij vrienden en 'partners in crime'. Niet onbelangrijk voor deze jonge mannen was dat het pronken met geld en een succesvol imago haast automatisch meisjes aantrok.

Een hoge standaard van leven en luxe paste in de klassieke presentatie van de geslaagde hoeselaar. In de schaduw van de hoogbouw schitterde zijn aura succes, geëtaleerd door statussymbolen als goud en dure kleding. Snorren voor business van hot naar her om contacten warm te houden met klanten (in de buurt en elders) en in het uitgaansleven bepaalden zijn dagbesteding. De ideale ruimte van de hoeselaar was een vrij gebied waar hij zonder al te veel inspanning zonder een (crimineel) vak echt te hoeven beheersen, niet gestoord door politie en concurrentie van andere (etnische) groepen, illegaal kon opereren. De hoeselaar had geen baat bij te veel regels.

Hoewel de groep succesrijken destijds aanzienlijk kleiner was dan de groep sappelaars, bepaalden ze wel vaak de toon in het debat en de beeldvorming over snelle leefstijl en winstgevendende dealactiviteiten. De loopjongen droomde ervan om een kleine dealer te worden. Hoe hoger in de hiërarchie, hoe meer winst, hoe minder risico's. Maar dit gekoesterde verlangen bleek voor velen niet realistisch. Voor straathoeselaars was het, gezien de betrekkelijk platte 'buurtdemocratie' en de blijvende vraag naar drugs, vrij eenvoudig om een kleine afzetmarkt te verwerven. Nadeel was de concurrentie tussen dealende groepjes. Een tekort aan vakmanschap en sociaal kapitaal werkte fnuikend.

Door meer druk op de markt en concurrentie werden de winstmarges voor de verkoper op het lagere niveau steeds kleiner. Promotie maken in de handel bleek

daarom nog niet zo eenvoudig. Ook al werden hun sociale netwerken misschien wel uitgebreider, ze bleven vaak arm en de sociale cohesie was zwak. Uiteindelijk bleven veel hosselaars als kleine dealer of loopjongen steken op de laagste treden.

Smokkel, handel en distributie

De politie maakt uit tactische informatie en acties in de buurt op dat Zuidoost zich in het afgelopen decennium heeft ontpopt tot een belangrijk knooppunt in de (Europese) cocaïnedistributie. De plotselinge aanwas van nieuwe pakket- en ophaaldiensten in de buurt is vermoedelijk het gevolg van de stringente controle op cocaïnesmokkelaars en slikkers op Zanderij (de luchthaven in Suriname, officieel Josef Pengel International Airport) en Schiphol. **[xxix]** Omdat “iedereen elkaar in dit milieu dekt”, zegt de politie moeilijk greep te krijgen op onderlinge samenwerkingsverbanden en veranderende distributielijnen van en naar het stadsdeel. Een jeugdcoördinator van de politie kent jonge mannen en vrouwen (18 jaar en ouder) uit Zuidoost die wel eens bolletjes hebben gesmokkeld vanuit Suriname. Surinaamse Marons zouden traditioneel hoog in de cocaïne business zitten. Door de verschuiving van internationale aanvoerlijnen hebben Afrikaanse en Ghanese netwerken een toenemend aandeel verworven in de smokkel en distributie van cocaïne. Volgens de politie wordt veel cocaïne via andere vluchten dan vanuit Suriname vanaf Schiphol naar Zuid-oost doorgesluisd, als tussenstation voor andere afzetmarkten.

De politie heeft de stellige overtuiging dat de schietincidenten van de laatste tijd voornamelijk terug te voeren zijn op conflicten in de drugshandel. Toenemende spanningen tussen groepen die actief zijn in de cocaïnehandel zouden hier debet aan zijn. Met name de komst van Afrikaanse distributeurs in de afgelopen jaren en hun nieuw verworven territorium in Zuid-oost, heeft de boel extra op scherp gezet. De politie ziet dat Antillianen zich erin bedreven hebben om drugspartijen van Afrikanen te rippen (= stelen).

In vergelijking met de cocaïnemarkt speelt de ecstasymarkt in Zuid-oost volgens sleutelpersonen een geringe rol. Van dealers horen we dat de vraag naar ecstasy in Zuid-oost klein is, maar des te groter elders in Amsterdam. De geïnterviewde straathoekwerker weet dat er groepjes gebruikers zijn die ecstasypillen in Zuid-oost aanschaffen. Ook gaan de geruchten dat ecstasy in omgekeerde richting via Schiphol naar het buitenland wordt gesmokkeld. Er zouden verschillende jongens uit Zuid-oost met pillen onderschept zijn. De verkoop van ecstasy en sinds kort

ook GHB zou voor een deel in handen zijn van een kleine groep hip geklede en goed Nederlands sprekende Afrikanen die hun weg weten in de dance-scene.

Dealen in en buiten de buurt

Wanneer Zuidoost een strategisch knooppunt van de internationale cocaïnehandel is, dan zou dit ook kunnen uitstralen op de buurt. Afgezien van de oudere groep verslaafden, zijn er (vooralsnog) geen aanwijzingen voor een duidelijke verspreiding van of toename in cocaïnegebruik in het stadsdeel. Het middel vindt weinig aansluiting bij jongeren en jongvolwassenen in Zuidoost. Het feit dat veel cocaïne in Zuidoost arriveert en weer naar andere bestemmingen wordt doorgesluisd, wil echter niet zeggen dat er helemaal niets aan de strijkstok blijft hangen. De buurtregisseur zegt een groep van ongeveer twintig jonge mannen (20 - 30 jaar) in het vizier te hebben die handelen in snuifcoke en gekookte coke. Ze dealen zowel in als buiten het stadsdeel. Er zijn contacten met bezorgers en inkopers uit andere stadsdelen en van buiten Amsterdam. Een gram snuifcoke bedraagt tussen de 50 en 60 euro. Met de feestdagen loopt de prijs zelfs op tot 70 euro per gram. 'Bijlmercoke' zien sommigen als één van de puurste en het geniet in snuifkringen doorgaans een goede reputatie. Een reden volgens sleutelpersonen waarom het stadsdeel ook bezoekers uit omliggende gemeenten aantrekt. Door de tanende straat-scene in Zuid-oost zou er met de verkoop van bolletjes (crack) minder te verdienen zijn.

Stoere en coole cokedealers

Volgens de politie zijn sommige cokedealers in Zuidoost voortgesproten uit overlastgevende groepen. Handeldrijven is 'low profile' opereren. De cokedealer opereert, ondanks zijn vele sociale contacten en hechte familiebanden, vaak solitair en losstaand van een duidelijk herkenbare groep. Een informant onderscheidt 'stoere' en 'coole' dealers. Het stoere type loopt te koop met zijn business, is onvoorzichtig en praat uit bravoure zijn mond nog wel eens voorbij. Wat betreft eigen gebruik is hij opportunistisch: hij gebruikt in principe niet, maar er zijn uitzonderingen. Het coole type cultiveert zijn status, blijft 'down low' en op zijn hoede, gebruikt zelf geen cocaïne en houdt er zo nu en dan andere louche zaakjes (heling mobiele telefoons, fraude et cetera) op na.

Geheel in de geest van het eerdergenoemde onderzoek van Sansone nemen bijna alle jonge dealers uit Zuidoost tijdens het politieverhoor een pose aan van de trotse hosselaar die er luxueus van kan leven. Ze bedienen verslaafden en 'recreatieve snuivers' in en buiten de buurt. Andere informanten vertellen dat

hoogopgeleide 'witte' snuivers in de binnenstad vaker dan voorheen dealers uit Zuid-oost bellen.

Groepjes straatdealers

Naast deze solo-gangers zijn er ook groepjes dealers op straatniveau die in Zuidoost op strategische locaties staan en het langskomende verkeer snel kunnen bedienen. Sommige snorders pikken ook een graantje mee door snuifcocaine te verkopen, buurtdealers te vervoeren naar het centrum en terug of in ruil voor een percentage zoekende snuivers bij dealers af te leveren. Meer cameratoezicht op straat en het volhardend uitschrijven van straatverboden, hebben er volgens de politie toe geleid dat er minder openlijk op straat gedeald wordt, maar de handel vaker in huizen en drugspannen wordt voortgezet. Volgens anderen heeft de handel zich voor een deel verspreid via de metroroute en verplaatst naar plekken in Oost.

Gebruikende en nuchtere dealers

De meeste sleutelpersonen menen dat de cocaïnedealers goed van eigen spullen af kunnen blijven. Snoepen van je eigen product wordt als een teken van zwakte gezien. Ongeacht of het 'lala' (rauwe snuifcoke) dan wel 'bori' (gekookte coke, crack) is. Informanten die de dealmores van nabij kennen, maken een onderscheid tussen Surinaamse dealers, die weinig of niet van hun eigen voorraad snoepen, en Antilliaanse en Dominicaanse dealers, die dit wel met enige regelmaat doen. *"Antillianen zijn sowieso meer impulsieve gebruikers, dealer of niet. De scheiding tussen handel en gebruik is minder strikt gescheiden."* Een informant vertelt over weekendkoorts bij Antillianen. *"Als ze het op de heupen krijgen, willen ze de witte lading zo snel mogelijk kwijt om met de winst aan de haal te gaan op feesten in de buurt."* Opvallend is dat bij verschillende informanten het cliché leeft van de 'domme Antiliaan' die van zijn eigen handelsvoorraad gebruikt en de 'slimme Surinamer' die er beter vanaf kan blijven. Een Surinaamse jongere ventileert zijn mening over harddrugsgebruik onder Surinaamse dealers, die grotendeels overeenkomt met wat we in andere informele gesprekken en interviews horen.

"Het gebruik van pillen, crack, cocaïne en andere soorten drugs is echt not done! Blanken doen dit en die zijn gek. De dealers die ik ken verkopen wel, maar snoepen er niet van. Je kunt er verslaafd aan raken en junkie worden."

Tegelijkertijd wordt Surinaamse dealers minder handelsinstinct toegedicht. De

Antilliaanse dealers daarentegen zouden het handelsmetier al in hun thuisland hebben geleerd van hun Colombiaanse en Dominicaanse contacten. In tegenstelling tot veel Surinaamse jongens, die vaak in Zuid-oost zijn geboren en getogen, verblijven veel Antillianen nog niet zo lang in Nederland. Het verhaal dat sommigen hebben gehoord *“dat je hier lekker op je gat kan zitten terwijl je dealt”*, is niet helemaal uit de lucht gegrepen. Maar de algehele mening is dat beide groepen op termijn niet echt vooruitkomen.

In het onderstaande verhaal komt Smoes (= gefingeerde naam), een Surinaamse dealer van 19 jaar aan het woord. Zijn profiel komt overeen met dat uit de verhalen die we horen van andere informanten over jonge mobiele dealers. Eén daarvan komt van een portier in het uitgaansleven, die verschillende Surinaamse jonge dealers kent die snuifcocaine en/of crack verkopen in Oost of in de binnenstad. Deze lucratieve bijverdienste wordt vaak met vrienden op een feest bezegeld met luxe drankjes. Smoes voldoet aan het beeld van de ‘overloper’ die met enige regelmaat de buurt uit gaat om elders ‘geld te maken’. Hij is geen domme jongen, zo blijkt tijdens het interview. Hij probeert zijn zaakjes zo goed mogelijk in de hand te houden, maar vindt wel dat hij nu op het randje zit. Groter groeien wordt al snel te illegaal. Nu verdient hij lekker en kan er prima van leven. Smoes zit ook nog op school, maar doet het niet supergoed. De enige reden waarom hij nog naar school gaat is uit respect voor zijn moeder, die hoopt dat hij zijn diploma haalt. Eerlijk gezegd gaat hij vaker niet dan wel naar school. Waarom zou hij? Hij is slim genoeg en haalt zijn toetsen. Toch? Voor zolang het duurt tenminste. Smoes heeft zijn twijfels over hoe lang hij dit dubbelleven nog volhoudt.

Proeven maar niet snuiven

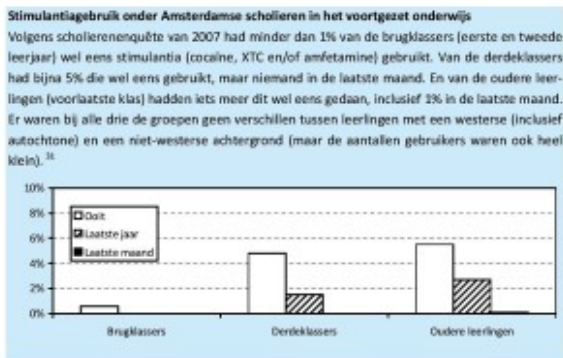
Wat Smoes’ moeder niet weet, is dat hij in drugs handelt. Vooral wiet en snuifcoke. Af en toe ook ecstasypillen als hij goeie kan vinden. Het liefst gaat hij lekker ‘zwieren’ langs plekken waar zijn vrienden rondhangen. School of geen school. Met een paar zakjes wiet op zak rondhangen met vrienden is relax. Af en toe wordt hij opgeroepen, maar vaker komen ze bij hem halen. Smoes is trots op zijn status omdat de meesten weten dat hij iets kan regelen voor ze. Zoals hasjes bijvoorbeeld. De vraag hierna nam toe toen blowers gingen klagen over takjes en troep in de wiet. Hasj is gegarandeerde kwaliteit. Hij zegt connecties met Marokkanen uit Oost te hebben. Hij heeft het druk in de aanloop naar het weekend. Door de week verkoopt hij alleen aan dagelijkse blowers. De wiet komt

uit Zuidoost of via kweekpanden buiten de stad.

Door de strenge controles van politie en huismeesters in de boxen en kelders is het niet meer zo eenvoudig om een plantage te runnen. De verhoogde dealactiviteiten in het weekend wisselt hij af met drankjes en eten in grand cafés in de buurt of in het centrum. De snuifclientèle zit vooral buiten het stadsdeel. Hij blowt naar eigen zeggen uit voorzorg maar een beetje, omdat hij niet suf wil worden als hij drugs bij zich draagt. Smoes koopt op twee adressen zijn snuifcocaine in. Eentje bij een autochtoon Nederlandse dealer in West, waar hij minder per gram hoeft te betalen als hij groter inkoopt. Soms versnijdt hij de coke bij zijn moeder thuis, wat wel een hoop extra gedoe geeft. Het andere adres is een Surinaamse jongen in de Bijlmer die rechtstreeks vanaf Schiphol zijn bolletjes snuifcoke uit Suriname krijgt. De prijs ligt hier aanzienlijk lager dan bij de dealer in West, maar het nadeel is dat diens aanvoer onregelmatig is. Coke snuiven doet Smoes niet. Een 'no go area' zegt hij resoluut. Proeven doet hij wel, om te weten of het wel coke en geen speed is bijvoorbeeld. Maar later, als we hierop terugkomen, geeft hij na enig aandringen en met enige aarzeling toe weleens een lijntje te nemen tijdens het uitgaan. Dat is de grens, want je kunt echt in de afgrond verdwijnen als je dat vaker gaat gebruiken. Wie het waagt om in het centrum van Amsterdam te verkopen moet wel echte coke hebben want anders zijn er tig anderen die het doen. Toeristen zijn een heel ander verhaal. Dat zijn goede klanten en zie je nooit meer terug.

Prevalentie en gebruikers

Volgens de geïnterviewde professionals en andere informanten is bij harddrugs de scheidslijn tussen de handel en gebruik en tussen gebruikers en niet-gebruikers een stuk scherper dan bij cannabis. Jonge snuivers in de Zuid-oost vormen maar een kleine groep en lopen daar ook niet echt mee te koop. Want in tegenstelling tot cannabis gelden snuifcocaine of andere middelen als échte (hard)drugs.

Stimulantiagebruik onder Amsterdamse scholieren in het voortgezet onderwijs

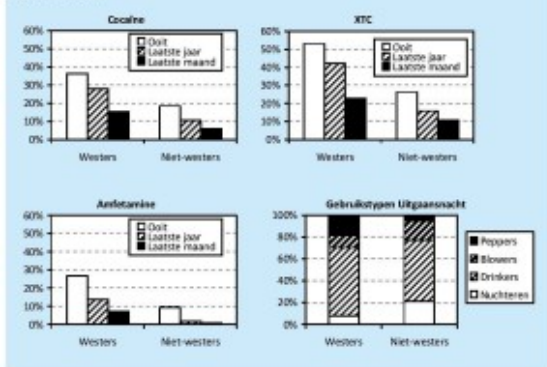
Volgens de internetenquête onder jongeren van 12 tot 17 jaar in Zuid-oost die we in het vorige hoofdstuk al aanhaalden, heeft 1% in de afgelopen maand harddrugs (XTC, amfetamine, cocaine, heroïne) gebruikt. In Holendrecht en Reigersbos was dit 2%. Bij de jongvolwassenen (18 - 27 jaar) lag het gebruik in de afgelopen maand met 3% iets hoger. **[xxx]**

Een jongerenwerker zegt dat het cocaïnegebruik in Zuid-oost minder hoog is dan je zou verwachten van een stadsdeel dat vaak als knooppunt van de cocaïnehandel wordt beschouwd. Cocaine en ook andere drugs, op cannabis na, zijn volgens hem weinig populair bij Surinaamse jongeren. Onder Antillianen zou het gebruik wat vaker voorkomen. Een portier vertelt dat er ook groepjes Afrikaanse jongeren (18-20 jaar) snuiven. Maar over het algemeen heeft het gebruik van snuifcocaine een problematisch imago en wordt het door menigeen geassocieerd met familieleden en of ouders die in de jaren tachtig en negentig verslaafd zijn geraakt.

Sinds de eeuwwisseling komt ecstasy in Zuid-oost op kleine schaal voor. Voor die tijd was ecstasy er 'non existent'. Of de Bijlmerjeugd nieuwsgieriger is geworden naar ecstasy, daarover verschillen de informanten met elkaar van mening. Er zijn sleutelpersonen, waaronder de politie en jongerenwerkers, die zeggen amper ecstasypillen tegen te komen in de buurt. Niet in de soosruimten en ook niet bij foullering. Er wordt niet gehandeld en gebruikt omdat ecstasy geen cool middel is en zeker binnen de hiphopcultuur geen status heeft.

Harddruggebruik onder clubbezoekers in Amsterdam

In onze enquête onder clubbezoekers van 2008 lag voor zowel cocaïne als XTC en amfetamine het gebruik onder niet-westerse clubbezoekers beduidend lager dan onder westerse. Op basis van hun middelengebruik tijdens de nacht van de enquête werden de clubbezoekers onderverdeeld in vier typen. De niet-westerse bezoekers behoorden vaker dan de westerse tot de nachteren (geen alcohol en geen drugs), ongeveer even vaak tot de drinkers (wel alcohol, geen drugs), iets vaker tot de blowers (wel cannabis, geen andere drugs, eventueel ook alcohol) en het minst tot de peppers (harddrugs als cocaïne, XTC en amfetamine, eventueel ook alcohol en/of cannabis).³¹

Harddruggebruik onder clubbezoekers in Amsterdam

Andere informanten, die dichterbij de niet-problematische jongerencultuur staan, zeggen wel degelijk ecstasy te zien in feestnetwerken. Een jonge Surinaamse stapper bevestigt dat het gebruik van pillen en snuifcocaïne 'geen ding' is onder jongeren en jongvolwassenen in Zuid-oost. Hoewel hij wel eens pilletjes heeft gebruikt met vrienden buiten Zuid-oost, hangt hij het in zijn stadsdeel liever niet aan de grote klok. Niet dat hij bang is om nagekeken te worden, maar ze zullen hem wel anders bekijken. Want wie wat anders neemt dan cannabis wordt als snel geassocieerd met een 'prikjunk'.

Sommige groepen Surinamers en Antillianen (20 - 30 jaar) onderscheiden zich binnen hun sociale gemeenschap door, naast de geëigende r&b- en hiphopfeesten en concerten van bekende artiesten, ook naar andere feesten te gaan. Ze zijn doorgaans hoger opgeleid en maken meer deel uit van etnisch gemixte netwerken. Met een groep afreizen naar Mysteryland, waar ook bekende 'zwarte' dj's draaien, is een avontuur. Zeker als er ook nog ecstasy aan te pas komt. Hun verwachtingspatroon ten aanzien van ecstasy is gereserveerder dan bij 'witte' stappers. Ecstasy bezorgt je een leuke party, maar wordt door 'zwarte' stappers minder sterk gecultiveerd.

Andere informanten weten ook te melden dat kleine groepjes jongere Surinamers (16 - 18 jaar) in de weekenden thuisfeestjes organiseren met hardere elektronische muziek in combinatie met ecstasy. Ook amfetamine zou hier beperkt in omloop zijn. Tabletten worden fijngemalen en door een drankje gemixt

('Bull Red'). Paddogebruik in Zuid-oost komt alleen voor bij 'witte', 'rustige' jongeren.

Noten

xxv. Nabben (2010).

xxvi. Korf (1995)

xxvii. Nabben & Korf (1999).

xxviii. Sansone (1992)

xxix. Een sleutelfiguur verklaart dat door de uitvoerproblemen vanuit Zanderij een deel van de cocaïne op de binnenlandse markt in Suriname wordt gedumpt voor 5 euro per gram.

xxx. Roorda & Terpstra (2010).

xxxi. Nabben, Benschop & Korf (2008).

xxxii. Benschop, Nabben & Korf (2009).

LITERATUUR

Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2009) *Antenne 2008*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Bosson, M.G. & Niesink, R.J.M. (2010) Adolescent brain maturation, the endogenous cannaboid system and the neurobiology of cannabis-induced schizophrenia. *Progress in Neurobiology*, 92: 370-385.

Degenhardt, L., Hall, W. & Lynskey, M. (2003). Exploring the association between cannabis use and depression. *Addiction*, 98:1493-1504

GGD Amsterdam (2006) Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuid-oost. *Rapportage van een quick scan 2006*. GGD Amsterdam.

Hall, W. (2009). The adverse health effect of cannabis use: What are they, and what are their implications for policy? *International Journal of Drug Policy*, 20:458-466

Jansen, A. (1989) *Cannabis in Amsterdam*. Amsterdam: Coutinho.

Kersloot, J. M. & Musterd, S. (1988) *Leefbaarheid en drugs in Amsterdam (2)*. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie (UvA).

Korf, D.J. (1995) *Dutch treat. Formal control and illicit drug use in the Netherlands*. Amsterdam: Thesis Publishers.

Korf, D.J., Benschop, A. & Rots, G. (2005) Geweld, alcohol en drugs bij jeugdige gedetineerden en school drop-outs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 47(3):239-254.

Korf, D.J. & Liebrechts, N. (2010) *Coffeeshops, bezoekersstromen, motieven voor bezoek en spreiding in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

- Korf, D.J., Vliet, E. van, Knotter, J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J., Wouters, M., Nabben, T. & Ginkel, P. van (2005). *Cannabis zonder coffeeshop; Niet-gedoogde cannabisverkoop in tien Nederlandse gemeenten*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Makdoembaks, N. (2009) *Slavinnen van God. Kinderhandel in Nederland*. Amsterdam: Atlas.
- Nabben, T. (2010) *High Amsterdam. Ritme, roes en regels in het uitgaansleven*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2006) *Antenne 2005*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2008) *Antenne 2007*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T. & Korf, D.J. (1999) Cocaine and crack in Amsterdam: diverging subcultures. *Journal of Drug Issues*, 29(3):627-652.
- Nabben, T. , Korf, D. & Lamur, S. (1993) *Met of zonder. Seks en aids in de wereld van niet-schoolgaande jongeren*. Amsterdam: De Milliano.
- NDM (2010) *Nationale Drug Monitor, Jaarbericht 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Musto, D.F. (1987) *The American disease*. New York: Oxford University Press.
- O+S (2010) *Amsterdam in cijfers 2010*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Poel, A. van der, Doekhie, J., Verdurmen, J., Wouters, M., Korf, D. & Laar, M. van(2010) *Feestmeter 2008-2009. Uitgaan en middelengebruik onder bezoekers van party's en clubs*. Utrecht/Amsterdam: Trimbos-instituut/Bonger Instituut voor Criminologie.
- Veen, N.D., Selten, J.P., Tweel, I. van der, Feller, W.G., Hoek, H.W. & Kahn, R.S. (2004). Cannabis use and age at onset of schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, 161(3):501-506.
- Roorda, W & Terpstra, J. (2010) *Wat beweegt de jeugd? Participatie van jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam Zuid-oost*. Amsterdam: DSP Groep.
- Roosendaal, A. (2004) *Nike, Reebok, Armani; alles draait om duku*. Amsterdam: UvA (doctoraalscriptie Stadsociologie)
- San, M. van (1998) *Stelen en steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Sansone, L. (1992) *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*.

Amsterdam: Het Spinhuis.

Simons, J.S., Gaher, R.M., Correia, C.J., Hansen, C.L. & Christopher, M.S. (2005) An affective motivational model of marijuana and alcohol problems among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 10(3):326-334.

Smit, F., Bolier, L. & Cuijpers, P. (2004). Cannabis use and the risk of later schizophrenia: a review. *Addiction*, 99:425-430

Waalring, R.N. (2009) *Veerkracht in Flora. Een onderzoek naar pro-sociaal gedrag van kwetsbare kinderen uit een Surinaamse volkswijk*. Universiteit Utrecht (proefschrift).

Witton, J. (2008). Cannabis use and physical and mental health. In: Rödner Sznitman, S. Olsson, B. & Room, R. (Eds.) A cannabis reader: global issues and local experiences. *EMCDDA Monographs*, 8 (II). Lisbon: *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, pp.115-140.

Zeijl, E. (red.), Beker, M., Breedveld, K., Broek, A. van den, Haan, J. de, Herweijer, L., Huysmans, F. & Wittebrood, K. (2003) *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Uit de schaduw ~ De blik vooruit

Tot nu toe hebben we vooral gekeken in hoeverre en in welke mate jongeren en jongvolwassenen in Zuidoost drugs gebruiken en om welke drugs (inclusief alcohol) het dan gaat. Ook beschreven we achtergronden en context (waar, met wie) van het gebruik. Maar wat betekent deze kennis voor de nabije toekomst? Daarmee

komen we op de tweede vraag van ons onderzoek: In hoeverre zal het drugsgebruik zich verder ontwikkelen tot een problematische verslaving? Om deze vraag te beantwoorden, kiezen we verschillende invalshoeken. Ten eerste gaan we na wat op basis van bestaande (meer algemene) theoretische inzichten en empirische kennis over de ontwikkeling van drugsgebruik gezegd kan worden. Daarna reconstrueren we aan de hand van een concrete casus in Zuid-oost wat er

met een eerdere generatie is gebeurd. Aansluitend vergelijken we de situatie uit eind jaren tachtig met die van nu. Ten slotte laten we deskundigen hun licht schijnen over de te verwachten ontwikkelingen in Zuid-oost.

Nadat we dit hebben gedaan, is de laatste vraag: Welke aanknopingspunten bieden deze kennis, inzichten en verwachtingen voor beleid in Zuid-oost? Wat zijn de consequenties voor preventie, vroegtijdig ingrijpen en bijsturen, en de verslavingszorg?

Algemene kennis toegepast op Zuid-oost

Gebruik van alcohol en drugs hangt samen met etniciteit (los van de vraag in hoeverre etniciteit een verklarende factor is). Onder middelbare scholieren in Amsterdam is het gebruik van alcohol en cannabis hoger bij autochtonen en westerse allochtonen dan bij niet-westerse allochtonen.

- Dit verkleint in het algemeen de kans op middelengebruik onder jongeren in Zuid-oost.

Middelengebruik ligt (veel) hoger bij probleemjongeren, zoals spijbelaars, vroegtijdige schoolverlaters, thuis- en dakloze jongeren en delinquente jongeren. Daarbij gaat het vooral om frequent gebruik van cannabis. Harddrugsgebruik komt wel vaker voor dan bij hun leeftijdsgenoten, maar de overgrote meerderheid heeft nog nooit harddrugs gebruikt. **[xxxiii]**

- Dit vergroot de kans op middelengebruik (vooral blowen) onder bepaalde groepen jongeren en jongvolwassenen uit Zuid-oost.

Dit is inderdaad het patroon dat we in Zuidoost zien. Als dergelijke jongeren, bijvoorbeeld die in straatgroepen, drugs gebruiken, dan gaat het overwegend of uitsluitend om cannabis. En onder deze gebruikers treffen we relatief veel frequente, vaak zelfs dagelijkse blowers aan. Dat geldt in het bijzonder voor de leeftijdsgroep 15 - 17 jaar. Soms zijn ze al eerder begonnen, maar typerend is vooral dat de spijbelaars en straatjongeren in deze leeftijdsfase vaak en veel (gaan) blowen.

Uitgaan en middelengebruik

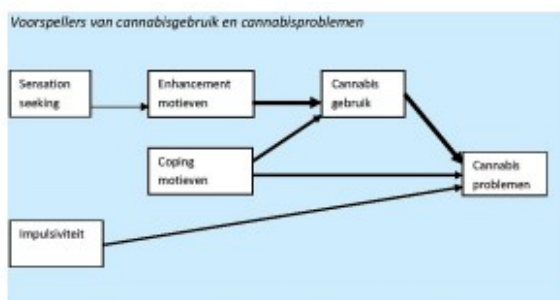
Uitgaan vergroot de kans op (fors) alcoholgebruik en drugsgebruik. Daarbij is er een relatie met muziekstijl. 'Dance' (house, techno) is vooral populair bij 'witte' uitgaanders en in deze kringen zijn vooral ecstasy, amfetamine en cocaïne populair. 'Urban' (latin, hip-hop, rap, r&b) is vooral geliefd bij 'zwarte'

uitgaanders. In deze kringen ligt het alcoholgebruik beduidend lager en voor zover drugs gebruikt worden, gaat het overwegend om wiet. [xxxiv] Dat is ook het beeld dat naar voren komt uit recent onderzoek onder Amsterdamse clubbezoekers (hoofdstuk 4 en 5). Daaruit blijkt dat het gebruik van alcohol, cannabis en harddrugs als cocaïne, ecstasy en amfetamine onder niet-westerse allochtone clubbezoekers lager ligt dan onder autochtone en westers allochtone clubbezoekers.

- Dit verkleint de kans op middelengebruik onder jongeren en jongvolwassenen uit Zuid-oost.

Cannabis en problemen

Cannabisgebruik wordt op heel uiteenlopende manieren gebruikt (van af en toe een beetje tot dagelijks meerdere joints) en heeft verschillende betekenissen. In de vakliteratuur wordt wel het onderscheid gemaakt tussen *enhancement* motieven (ter verhoging van prettige gevoelens en plezier) en *coping* motieven (om je problemen te vergeten). Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat de kans dat jongeren cannabis gaan gebruiken groter is naarmate zij een hoger niveau van *sensation seeking* hebben.

Voorspellers van cannabisgebruik en cannabisproblemen

Spanning zoeken is echter geen directe voorspeller van cannabisgebruik. Het voorspelt wel in lichte mate *enhancement* motieven en die vormen een directe en krachtige voorspeller van cannabisgebruik. Cannabisproblemen worden vooral, en ook direct, voorspeld door impulsiviteit en daarnaast door *coping* motieven. Deze verbanden staan vereenvoudigd weergegeven in de volgende figuur. Hoe dikker de pijlen, hoe sterker het verband. [xxxv]

Vroeg gaan blowen vergroot de kans op schizofrenie op jonge leeftijd.

Wetenschappers zijn het niet eens over de vraag of cannabis ook 'zelfstandig' schizofrenie kan veroorzaken, dat wil zeggen: ook bij mensen die er erfelijk niet gevoelig voor zijn. Wel is er grote overeenstemming dat jongeren met schizofrenie binnen hun familie door blowen ook zelf eerder schizofreen worden, waarbij de symptomen ernstiger zijn en ook langer aanhouden. **[xxxvi]**

Naast dit specifieke probleem - dat betrekking heeft op een klein deel van de gebruikers, maar wel ernstig en vaak chronisch is - gaat cannabisgebruik voor een grotere groep samen met andere psychosociale problemen. Of stevig blowen nu oorzaak of gevolg van bijvoorbeeld spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten is, frequent cannabisgebruik pakt vaak ongunstig uit voor de schoolprestaties en schoolcarrière. En zonder startkwalificatie zijn de kansen op de arbeidsmarkt kleiner.

Cannabisgebruik vergroot de kans op lethargie (lusteloosheid) en depressie. Of cannabisgebruik hier nu wel of niet de oorzaak van is, depressiviteit en lethargie worden er wel door versterkt. De persoon(lijkheid) van de gebruiker speelt hierbij een belangrijke rol. Wie blowt om problemen te vergeten, neigt tot vaker blowen en dat draagt bij tot versterking en langer aanhouden van de problemen. **[xxxvii]**

Heroïne en crack

Over het geheel genomen ligt in Zuid-oost een sterk taboe op het gebruik van harddrugs. In de volle breedte hanteren jongeren en jongvolwassenen een scherpe scheidslijn tussen het gebruik van cannabis en harddrugs. De stelregel is: *"Alles behalve cannabis zijn echte drugs."*

Als er toch harddrugs gebruikt worden, dan gebeurt het mondjesmaat en gaat het hoofdzakelijk om 'partydrugs' (cocaïne, ecstasy). Gebruik van heroïne en basecoke (crack) komt ook binnen probleemgroepen zeer weinig voor. Een open vraag is hoe zich dit in de toekomst ontwikkelt. In de VS was er in de vorige eeuw om de circa 20 jaar een nieuwe generatie harddrugsverslaafden (eerst heroïne, later crack) en een belangrijke verklaring hiervoor lijkt dat een nieuwe generatie jongeren zich niet laat afschrikken door verhalen over verslaafden van de vorige generatie. **[xxxviii]** De vorige generatie is 'te ver van hun bed' (voor zover zij er überhaupt in hun eigen omgeving nog mee geconfronteerd worden en de verslaafden niet zijn overleden, in de gevangenis zitten, et cetera).

In Nederland hebben we een dergelijke golfbeweging nog niet gezien. De groep harddrugsverslaafden wordt hier steeds ouder en er is nauwelijks nieuwe aanwas. Heroïne is al jaren op zijn retour, crack kwam er wel bij, maar wordt vooral gebruikt door mensen die al aan de heroïne waren. Een mogelijke verklaring voor

het achterwege blijven van een nieuwe generatie harddrugsverslaafden is dat de zichtbaarheid van de verouderende generatie verslaafden ontmoedigend werkt op de jeugd van tegenwoordig.

- Vooralsnog verkleint de zichtbaarheid van 'oude junks' in hun eigen omgeving de kans op harddrugsverslaving bij nieuwe groepen in Zuid-oost.

Coffeeshops en drugshandel

In gebieden in Nederland zonder coffeeshops worden hasj en wiet vooral op thuisadressen, op straat et cetera verkocht of op bestelling geleverd. De kans op vermenging met harddrugs is hier groter dan bij coffeeshops. **[xxxix]** In coffeeshops heeft de politie de laatste jaren slechts bij hoge uitzondering harddrugs aangetroffen.

In Zuidoost zijn geen coffeeshops, wel niet-gedoogde verkooppunten, maar met de metro zijn coffeeshops in het centrum ook gemakkelijk bereikbaar. Voor zover wij hebben kunnen waarnemen, staat de handel in cannabis op de niet-gedoogde verkooppunten in Zuid-oost grotendeels los van de harddrugshandel.

De verkoop van ecstasy en amfetamine aan gebruikers gebeurt in Nederland, c.q. Amsterdam overwegend door autochtonen, terwijl de verkoop van cocaïne relatief vaak gebeurt door niet-westerse allochtonen. Jongeren en jongvolwassenen uit Zuid-oost die harddrugs verkopen, handelen vrijwel uitsluitend in cocaïne (in poedervorm, oftewel: snuifcoke). De meeste van deze dealers snuiven zelf geen cocaïne. Sommigen verkopen ook of alleen basecoke (crack), die zij zelf doorgaans niet gebruiken. Een cruciale vraag voor de nabije toekomst is in hoeverre deze jonge dealers later alsnog gaan gebruiken en eventueel verslaafd raken.

Lessen uit een vorige straatgroep

Tot nu hebben we gekeken naar wat op grond van de vakliteratuur en onderzoeken te zeggen valt over toekomstige drugsproblemen in Zuid-oost. Een andere manier om hier zicht op te krijgen, is te kijken naar wat er met een eerdere generatie probleemjongeren in Zuidoost is gebeurd. Dat doen we aan de hand van de Hoptillegroep uit de jaren negentig. Stevo was zelf lid van die groep, samen met zo'n vijftig andere jongens. Omdat hij sommigen uit de groep van toen nog regelmatig in de buurt tegenkomt, weet hij ook hoe het hen en veel van de andere kompanen sindsdien is vergaan. Ze zijn nu begin veertig. Ongeveer de helft bevindt zich nu op het rechte pad. De anderen zitten vaak nog of weer in de gevangenis en een enkeling is overleden.

In de filosofie van de Hopiboy heeft iedereen het gemaakt; óf met normaal werk óf in de criminaliteit. Degenen, waaronder hijzelf, die destijds uit de Hoptillegroep zijn gestapt, hadden daar allemaal zo hun eigen redenen voor.

“Je doet je ding en je denkt weinig te verliezen. Een plotselinge gebeurtenis zet je opeens aan het denken. Je wordt geremd door iets of iemand.”

Ingrijpende gebeurtenissen, invloed van familie en etnische verschillen

In het geval van Stevo zelf werd zijn neef doodgeschoten. Wraak wilde hij nemen. Oog om oog, tand om tand. Zijn toenmalige vrouw, zijn moeder en een tante waarschuwden hem dat hij dan echt zijn leven zou vergooien. Was het dat allemaal waard? Kwaad met kwaad vergelden? Een stomme daad! Iedereen uit zijn groep die uiteindelijk (weer) het normale pad bewandelt, heeft naar aanleiding van gebeurtenissen moeten kiezen. Doorgaan en verharden of eruit stappen voordat het echt te laat zou zijn. Stevo ziet op dit vlak verschillen tussen Antillianen en Surinamers.

“Bij Antillianen blijft je familie je familie. Ook als je junk, klaploper of moordenaar bent. Surinaamse familieleden distantiëren zich sneller als je er een puinhoop van maakt.”

Het is natuurlijk weinig wetenschappelijk om zo generaliserend over hele etnische groepen te spreken. Maar het is wel een herkenbaar beeld dat Stevo schetst, althans voor zover het gaat om criminele jongeren en hun opvoeders. **[xl]**

Als Antilliaanse drugsgebruikende en/of criminele jongeren langer de hand boven het hoofd wordt gehouden, betekent dit dat ze er langer mee door kunnen gaan, maar ook dat zij minder gauw sociaal geïsoleerd raken. Daarentegen zouden Surinaamse drugsgebruikende en/of criminele jongeren eerder door hun familie gecorrigeerd worden, maar als zij daar geen gehoor aan geven ook eerder in sociaal isolement terechtkomen.

Beruchte families: intergenerationele overdracht

Tussen de Hopiboy's uit de tijd van Stevo zaten ook jongens uit beruchte en vaak bij de politie bekende families. Stevo vertelt over een paar families die in de buurt al decennialang voor problemen en overlast zorgen.

“Oud en jong infecteren elkaar. Ze gedragen zich respectloos, de politie staat om de haverklap voor de deur en er zijn constant ruzies met rivalen. Alsof het leven één grote bedreiging is.”

Stevo kent onder andere de jongste zoon van 7 jaar uit een familie met een criminele reputatie. Nu al gaat deze jongen uit stelen en gedraagt zich onfatsoenlijk tegenover ouderen en leerkrachten. Geen enkele school in Zuidoost wil hem nog hebben. Opgroeien in een omgeving zonder besef van normale normen en waarden en van mijn en dijn? Het is niet zo moeilijk, vindt Stevo, om je voor te stellen dat deze jongen al verloren is. Hij kent ouders die hun zonen van 13, 14 en 15 jaar met een nieuwe Blackberry zien spelen of met dure spullen thuis zien komen en niet vragen hoe de jongens daaraan komen.

Vroeger en nu

Stevo trekt parallellen met jongens die zich nu vol trots een Hopiboy noemen. De inkomsten van criminele groepsactiviteiten van de oude en huidige Hoptillegroep beslaan dezelfde gebieden: drugshandel, elektronica, kleding - en nu vooral ook high tech gadgets. Zelf is Stevo niet trots op zijn vroegere 'heldendaden'. Meer zorgen maakt hij zich over jongens met een labiele persoonlijkheid, die zich moedwillig laten afblaffen door oudere jongens in de groep of met agressief gedrag andere groepen angst willen aanjagen. Zijn intuïtie zegt hem dat zulke jongeren zonder sociaal vangnet van vrienden, familie of hulpverlening de meeste risico's lopen omdat in hun eigen omgeving alleen misdaad positief bekrachtigd wordt.

Aan de drugs?

Op de vraag of drugshandel onder enkele van zijn toenmalige vrienden ook tot verslaving heeft geleid, moet Stevo ontkennend antwoorden. De kans dat jongens uit zijn stoere straatgroep op termijn een criminele carrière volgen, blijkt vele malen groter dan te eindigen in een armoedig junken bestaan. Want wie aan de drugs zit, is een loser!

Ook de nieuwe aanwas van jongens binnen dergelijke groepen krijgen van de leidersfiguren nog steeds te horen dat ze eruit liggen als ze drugs gebruiken. Hasj en wiet tellen hier overigens niet mee, want die gelden in deze kringen immers niet als echte drugs. Geld verdienen met cocaïnehandel is okay, maar je moet het niet zelf gebruiken en er al helemaal niet aan verslaafd raken.

Uit de schaduw

In zijn boek 'Schitteren in de schaduw' schetste Sansone (1992) een somber toekomstbeeld voor de laaggeschoolde Creoolse hosselaars en loopjongens in Amsterdam. Gelden zijn bevindingen uit de jaren tachtig nog steeds? Zoveel is duidelijk: ook bij de nieuwe generatie buurtjongeren in Zuid-oost is sprake van

hosselcultuur en dealpraktijken.

Sansone concludeerde destijds dat veel jonge drugshosselaars tegen beter weten in een veel te rooskleurig beeld van hun toekomst hadden. Een meerderheid moest op termijn echter toegeven dat zij de droom van een succesvolle criminele leefstijl niet konden verwezenlijken. Een dergelijke spanning geldt vandaag de dag nog steeds bij gemarginaliseerde jongeren in het stadsdeel.

Er is echter ook veel veranderd en ten goede gekeerd. Verschillende professionals en bewoners verwijzen naar een kritisch omslagpunt in de eerste jaren van het nieuwe millennium. Weliswaar is er de blijvende politieke bezorgdheid over (nieuwe) zwakke migrantengroepen, maar het stadsdeel heeft ook een grootscheepse renovatie en herprofilering doorgemaakt. De oude hoogbouw werd voor een deel gesloopt en (drugs)criminaliteit en straatdealers werden met een mix van repressie en zorg aangepakt. Voor kwetsbare jongeren kwamen speciale nieuwe zorg- en opleidingstrajecten en de samenwerking tussen scholen, politie en hulpverlening werd sterk verbeterd.

Dit alles heeft ertoe bijgedragen dat probleemjongeren nu meer kansen krijgen aangeboden. De uitzichtloosheid en de symbolische overlevingstrategieën van jonge Creolen in de jaren tachtig is, als gevolg van meer vroegtijdige interventie, nu veel minder pregnant. Na een ontsporing krijgen jongeren in Zuid-oost tegenwoordig handvatten aangereikt om hun leven alsnog op orde te krijgen in plaats van verder af te zakken.

De jongens die nu harddrugs (vooral cocaïne) dealen, zijn wat betreft hun dealactiviteiten overwegend sologangers en trekken meer de buurt uit. Over het algemeen gebruiken ze zelf geen cocaïne. Maar blijft dat zo als ze doorgaan met dealen? Het is aannemelijk dat een deel wel verslaafd zal raken en met de kennis van nu lijkt dit dan vooral met Antilliaanse dealers te gebeuren. Afrikanen in Zuidoost zien we steeds meer in de cocaïnehandel, maar zelf zijn zij tot nu toe geen gebruiker. Of probleemjongeren in Zuid-oost nu wel of niet drugs dealen, geweldscriminaliteit is een serieus probleem.

Focusgroep

Aan een focusgroep, bestaande uit zeven personen die in hun werkpraktijk of beleidsmatig te maken hebben met (jongeren in) Zuidoost, zijn de belangrijkste bevindingen uit ons onderzoek gepresenteerd. Vervolgens is de deelnemers gevraagd aan de hand van enkele prikkelende stellingen commentaar te geven en suggesties te doen voor toekomstig beleid (zie Bijlage 2 voor een verslag).

Eenoudergezinnen en straatjongeren

De deelnemers herkenden vooral de eenouderproblematiek als iets dat meer speelt in Zuidoost dan in andere stadsdelen, maar over de mate waarin dit als oorzakelijke factor kan worden beschouwd van (problematisch) drugsgebruik onder jongeren wordt verschillend gedacht en er is consensus dat ook andere factoren een rol spelen. Een deelnemer aan de focusgroep benadrukt dat de problemen van en met jongeren in Zuidoost nogal eens opgeklopt worden en schrijft dat toe aan het feit dat de (straat)cultuur van jongeren door de buitenwereld wordt geïnterpreteerd op een wijze die door de jongeren zelf niet herkend wordt. Hierdoor lijkt de (straat)jeugd onwilliger dan feitelijk het geval is. Tegelijkertijd wordt onderkend dat klachten van jongeren over te weinig aanbod van activiteiten, waaraan zij behoefte zeggen te hebben, op gespannen voet staan met hun eigen motivatie en discipline om van de wel beschikbare mogelijkheden in het stadsdeel gebruik te maken: "Het geld voor kickbokslessen is wel afgenomen, maar er is nog steeds genoeg te doen!"

Alcohol en cannabis

Dat alcoholgebruik en etniciteit samenhangen, is duidelijk te zien in Zuidoost. Volgens de focusgroepdeelnemers drinken jongeren in Zuid-oost over het algemeen niet veel alcohol. Er zijn weinig uitgaansgelegenheden voor jongvolwassenen in Zuidoost. Dit zou betekenen dat de kans op (fors) alcoholgebruik lager is, maar er wordt ook gedacht dat door de economische crisis en de hoge drankprijzen jongeren eerder thuis of op straat gaan (in)drinken met goedkope(re) alcohol uit de supermarkt.

Het gebruik van alcohol en cannabis ligt wel hoog bij bijvoorbeeld de groep dak- en thuisloze jongeren. Verder wordt volgens de reclassering veel cannabis gebruikt in de groep delinquente jongens. Zelfs als is het 'maar' één joint per dag, langzaam groeit dit uit tot een serieuze verslaving. Wat betreft drugs is iedereen het erover eens dat blowen een groot probleem is of kan worden in de toekomst, bijvoorbeeld onder de straat- of hangjongeren. Deze jongeren hebben geen realistische perceptie van hun eigen blowgedrag. Ze denken vaak dat ze minder blowen dan dat ze daadwerkelijk doen. Wat betreft beleid moet volgens verschillende deelnemers aan de focusgroep in een vroeger stadium dan nu gebeurt meer aan voorlichting en preventie worden gedaan.

Weinig harddrugs

Hoewel Zuidoost een belangrijk knooppunt is in de cocaïnehandel, komt uit de

focusgroep niet het beeld van stijgend gebruik van cocaïne onder jongeren en jongvolwassenen. Waarom niet? Jongeren hebben een beeld van verslaafden (misschien familielid of wat ze op straat hebben gezien) en dat schrikt nog steeds af.

Beleid

Welke aanknopingspunten biedt het onderzoek voor beleid in Zuidoost? Op basis van ons onderzoek, de bevindingen in de focusgroep en meer algemene wetenschappelijke inzichten bespreken we een viertal thema's.

Voorlichting en preventie

Deelnemers aan de focusgroep pleiten ervoor om drugsvoorlichting en -preventie vroeger te laten beginnen. Het is echter de vraag of dit veel zoden aan de dijk zal zetten. Dit is sterk afhankelijk van de kwaliteit en bewezen effectiviteit van de gehanteerde methode. Daarnaast indiceert ons onderzoek dat het probleem met betrekking tot drugs niet zozeer is dat in Zuid-oost heel vroeg met drugs - vrijwel altijd en uitsluitend cannabis - wordt begonnen. We constateerden een kantelpunt rond 15 - 16 jaar en dat betekent dat voorlichting en preventie op school zich juist vooral zou moeten concentreren op de derde klassen van het voortgezet onderwijs.

De rol van ouders

Vaak worden eenoudergezinnen als risicofactor genoemd, maar dat is veel te generiek, want er zijn heel veel van zulke gezinnen in Zuidoost en daar is het echt lang niet altijd mis. De kunst is dus om kaf van koren te scheiden. Interessant in dit verband zijn de bevindingen van onderzoek in Surinaamse volkswijken in Paramaribo, waaruit blijkt dat kinderen binnen vergelijkbare gezinnen sterk kunnen verschillen in veerkracht. **[xli]**

Het is aan te bevelen het beleid vooral te concentreren op de gezinnen - vaak, maar niet altijd met alleenstaande ouders - waar jongeren in de problemen (dreigen) te raken, respectievelijk problemen (dreigen te) veroorzaken. Op basis van wetenschappelijk onderzoek is steeds beter bekend welke aanpak hier wel en welke niet werkt. Complicatie is wel dat de meest succesvolle gezinsgerichte methoden duur zijn.

Tijdig ingrijpen op crimineel en/of overlastgevend gedrag

Overlastgevend en crimineel gedrag kan samengaan met drugsgebruik, in het bijzonder blowen op straat. Er zijn in ons onderzoek echter weinig aanwijzingen

gevonden voor een oorzakelijk verband tussen drugs en criminaliteit bij jongeren in Zuidoost. Eerder opmerkelijk is dat harddrugs nauwelijks gebruikt worden – ook al zijn er wel jongeren die bijvoorbeeld cocaïne dealen.

Meer dan in andere stadsdelen manifesteert in Zuidoost cannabisgebruik – en in mindere mate kleinschalige cannabisverkoop – zich in de openbare ruimte. De overlast die hiervan ervaren wordt, zou aanmerkelijk kunnen verminderen door het toelaten van één of meer coffeeshops.

Met betrekking tot tijdig ingrijpen op crimineel en/of overlastgevend gedrag lijkt naast voldoende aanbod aan zinvolle en bij de behoeften van jongeren aansluitende vrijetijdsactiviteiten (inclusief sport) en repressieve maatregelen, de tijdige terugkeer naar school (via tweedekans projecten ROC) een belangrijk instrument om een (dreigende) criminele carrière te voorkomen.

Zorgstructuren voor verslaafden

Van de bestaande en snel verouderende populatie harddrugsverslaafden gaat een ontmoedigende werking uit op (beginnend) harddrugsgebruik onder jongeren. Met de kennis van nu is aannemelijk dat zich bij de nieuwe generatie in veel mindere mate harddrugsverslaving zal gaan manifesteren. Voor de bestaande verslaafdenpopulatie zullen zorgstructuren naar verwachting steeds meer het karakter krijgen van bejaardenzorg en -verpleging. Wat betreft de nieuwe generatie is te verwachten dat de verslavingszorg vooral te maken krijgt met problemen in verband met cannabis en alcohol.

Noten

xxxiii. Zie o.a. Korf, Benschop & Rots (2005); NDM (2010).

xxxiv. Nabben (2010); Van der Poel et al. (2010).

xxxv. Simons et al. (2005).

xxxvi. Bossong & Niesink (2010); Hall (2009); Veen et al. (2004); Smit et al. (2004).

xxxvii. Witton (2008); Degenhardt et al. (2003).

xxxviii. Musto (1987).

xxxix. Korf et al. (2005).

xl. Vergelijk: Van San (1998).

xli. Waalring (2009).

LITERATUUR

Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2009) *Antenne 2008*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Bossong, M.G. & Niesink, R.J.M. (2010) Adolescent brain maturation, the endogenous cannaboid system and the neurobiology of cannabis-induced schizophrenia. *Progress in Neurobiology*, 92: 370-385.

Degenhardt, L., Hall, W. & Lynskey, M. (2003). Exploring the association between cannabis use and depression. *Addiction*, 98:1493-1504

GGD Amsterdam (2006) Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuid-oost. *Rapportage van een quick scan 2006*. GGD Amsterdam.

Hall, W. (2009). The adverse health effect of cannabis use: What are they, and what are their implications for policy? *International Journal of Drug Policy*, 20:458-466

Jansen, A. (1989) *Cannabis in Amsterdam*. Amsterdam: Coutinho.

Kersloot, J. M. & Musterd, S. (1988) *Leefbaarheid en drugs in Amsterdam (2)*. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie (UvA).

Korf, D.J. (1995) *Dutch treat. Formal control and illicit drug use in the Netherlands*. Amsterdam: Thesis Publishers.

Korf, D.J., Benschop, A. & Rots, G. (2005) Geweld, alcohol en drugs bij jeugdige gedetineerden en school drop-outs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 47(3):239-254.

Korf, D.J. & Liebrechts, N. (2010) *Coffeeshops, bezoekersstromen, motieven voor bezoek en spreiding in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Korf, D.J., Vliet, E. van, Knotter, J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Korf, D.J., Wouters, M., Nabben, T. & Ginkel, P. van (2005). *Cannabis zonder coffeeshop; Niet-gedoogde cannabisverkoop in tien Nederlandse gemeenten*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Makdoembaks, N. (2009) *Slavinnen van God. Kinderhandel in Nederland*. Amsterdam: Atlas.

Nabben, T. (2010) *High Amsterdam. Ritme, roes en regels in het uitgaansleven*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2006) *Antenne 2005*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2008) *Antenne 2007*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Nabben, T. & Korf, D.J. (1999) Cocaine and crack in Amsterdam: diverging subcultures. *Journal of Drug Issues*, 29(3):627-652.

Nabben, T. , Korf, D. & Lamur, S. (1993) *Met of zonder. Seks en aids in de wereld van niet-schoolgaande jongeren*. Amsterdam: De Milliano.

NDM (2010) *Nationale Drug Monitor, Jaarbericht 2009*. Utrecht: Trimbo-

instituut.

Musto, D.F. (1987) *The American disease*. New York: Oxford University Press.

O+S (2010) *Amsterdam in cijfers 2010*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.

Poel, A. van der, Doekhie, J., Verdurmen, J., Wouters, M., Korf, D. & Laar, M. van (2010) *Feestmeter 2008-2009. Uitgaan en middelengebruik onder bezoekers van party's en clubs*. Utrecht/Amsterdam: Trimbos-instituut/Bonger Instituut voor Criminologie.

Veen, N.D., Selten, J.P., Tweel, I. van der, Feller, W.G., Hoek, H.W. & Kahn, R.S. (2004). Cannabis use and age at onset of schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, 161(3):501-506.

Roorda, W & Terpstra, J. (2010) *Wat beweegt de jeugd? Participatie van jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam Zuid-oost*. Amsterdam: DSP Groep.

Roosendaal, A. (2004) *Nike, Reebok, Armani; alles draait om duku*. Amsterdam: UvA (doctoraalscriptie Stadssociologie)

San, M. van (1998) *Stelen en steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Sansone, L. (1992) *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Simons, J.S., Gaher, R.M., Correia, C.J., Hansen, C.L. & Christopher, M.S. (2005) An affective motivational model of marijuana and alcohol problems among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 10(3):326-334.

Smit, F., Bolier, L. & Cuijpers, P. (2004). Cannabis use and the risk of later schizophrenia: a review. *Addiction*, 99:425-430

Waalring, R.N. (2009) *Veerkracht in Flora. Een onderzoek naar pro-sociaal gedrag van kwetsbare kinderen uit een Surinaamse volkswijk*. Universiteit Utrecht (proefschrift).

Witton, J. (2008). Cannabis use and physical and mental health. In: Rödner Sznitman, S. Olsson, B. & Room, R. (Eds.) *A cannabis reader: global issues and local experiences. EMCDDA Monographs*, 8 (II). Lisbon: *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, pp.115-140.

Zeijl, E. (red.), Beker, M., Breedveld, K., Broek, A. van den, Haan, J. de, Herweijer, L., Huysmans, F. & Wittebrood, K. (2003) *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Uit de schaduw ~ Bijlage 1 + 2 ~ Topiclijst sleutelpersonen Zuidoost

Beantwoording kernvraag stadsdeel na profielschets van jongerengroepen: "In hoeverre zal het drugsgebruik zich verder gaan ontwikkelen tot problematisch gebruik c.q. verslaving?"

Algemene informatie

- * Kern variabelen (leeftijd, etniciteit, m/v)
- * Organisatie (functieomschrijving en kernwerkzaamheden)
- * Samenwerking met andere organisaties (m.b.t. drugsproblematiek)
- * Rapportages (m.b.t. drugsproblematiek)

Afbakening (accent op jong/jongvolwassen 12 - 30 jaar in Zuid-oost: MAX 3 GROEPEN)

- * Profielschets van groep(en) >>> werk uit per groep
 - Kernprofiel (gebruik steekwoorden bij omschrijving groep)
 - Variabelen (groeps grootte, leeftijdsvariatie, etniciteit(en), geslacht)
 - Opleiding/Inkomen (school, baan(tje), werkloos en toekomstperspectief)
 - Mobiliteit (buurt(en) in Zuid-oost en/of ook daarbuiten)
 - Hoeselcultuur (politiecontacten, klusjes, dealen, etc.?)

Vrije tijdsbesteding

- * Typering van groep(en) >>>> werk uit per groep
 - Waar vrije tijdsbesteding (buurt(en) in Zuid-oost) en/of ook daarbuiten)

- Buurtlocatie(s) (jongerencentra; soos; sportschool; studio's etc.)
- (Privé) feesten in Zuid-oost (Kabula, Latin, R&B, Hip hop etc.)
- Uitgaanslocaties (clubs, cafés, disco's, party's)
- Rolmodellen (artiesten, acteurs, muzikanten etc.)
- Nieuwe rages (modemerken, dansstijlen, uitgaan, feesten, etc.)

Drugsgebruik

* Beleving en betekenisgeving middelengebruik >>>> werk uit per groep

- Alcoholconsumptie (waar, met wie, frequentie en welke status/merk)
- Cannabis (waar blowen, met wie, frequentie en welke soorten)
- Participatie (meerderheid, minderheid of individuen)
- Verkrijgbaarheid (coffeeshop / thuis / straat / in of buiten Z-O)
- Perceptie (motieven gebruik en positieve / negatieve effecten)
- Activiteiten (plezier of problematisch)
- Beeldvorming en status (imago: cool/etnisch - winners / losers)
- Handel en dealpraktijk (intern of extern)
- Diffusie (dichtbij of veraf t.o.v. blowcultuur)

* *Andere middelen (waar, met wie en frequentie)*

- Participatie (meerderheid, minderheid of individuen)
- Verkrijgbaarheid (coffeeshop / thuis / straat / in of buiten Z-O)
- Perceptie (motieven gebruik en positieve / negatieve effecten)
- Activiteiten (plezier of problematisch)
- Beeldvorming en status (imago: cool/etnisch - winners/losers)
- Handel en dealpraktijk (intern of extern)
- Diffusie (dichtbij of veraf t.o.v. blowcultuur)

Drugs overlast en geweld

* Bij specifieke groepen? >>>> meer algemeen

- Illegale (straat) cultuur en gebruikersproblematiek
- Gezinsproblematiek

Signalen of duidelijke trends

* Ten aanzien van (recreatief) drugsgebruik, handel of overlast

- Verspreiding van middelen (traag, snel of stabiel)
- Nieuwe (kwetsbare) groepen
- Voorlichting (adequaat of passief)
- Toekomstige problematiek?

Bijlage 2 Focusgroep

In mei 2011 is een focusgroep georganiseerd. Het stadsdeel Zuidoost heeft de focusgroep in overleg met de onderzoekers samengesteld. Onder de genodigden bevonden zich personeel van een middelbare school, het stadsdeel Zuidoost, de politie, Jellinek, GGD, HvO Querido (dak- en thuislozen) en Inforsa (reclassering). Helaas waren niet al deze personen aanwezig. Uiteindelijk is de focusgroep gehouden met zeven personen: twee veiligheidscoördinatoren van het stadsdeel Zuid-oost, twee afgevaardigden van HvO Querido, één persoon van Inforsa en twee dames van het Meldpunt Zorg & Overlast. Spijtig was de afwezigheid van de politie en middelbare school. Juist vanuit deze hoek hadden we graag het één en ander willen horen.

De deelnemers is een aantal stellingen voorgelegd over jongeren in Zuidoost, vrije tijd en uitgaan, alcohol, cannabis en harddrugs. Hierop konden zij reageren en onder leiding van een van de onderzoekers discussiëren - zonder dat zij daarbij tot consensus hoefden te komen.

Jong in Zuidoost, vrije tijd en uitgaan

De veiligheidscoördinator van het stadsdeel vindt dat de media negatief nieuws over 'Bijlmerjeugd' vaak groter maken dan het is. Volgens hem is de moraal van deze jongeren anders, maar dat wordt door de buitenwereld verkeerd geïnterpreteerd. Op welke schaal dus problemen met seks, drugs en geweld voorkomen, is niet helemaal duidelijk.

De reclassering erkent dat zij veel te maken heeft met deze onderwerpen, maar wijst ook op het gekleurde beeld dat ze kan hebben, omdat de groep waar de reclassering mee te maken heeft allemaal jongens zijn in het strafrechtelijk proces.

Bijna alle deelnemers denken niet dat het stadsdeel in de afgelopen vijf jaar daadwerkelijk (objectief) onveiliger is geworden. Dat er wel vaak gezegd wordt dat Zuid-oost steeds onveiliger wordt, heeft volgens hen eerder te maken met de landelijke trend dat mensen zich steeds (subjectief) onveiliger gaan voelen. Het Meldpunt Zorg & Overlast ziet bijvoorbeeld een stijging in de aanvragen voor de afdeling Zorg, terwijl voorheen veel meer meldingen voor de afdeling Overlast binnen kwamen. Jongeren in Zuid-oost hebben een "kleine actieradius". In de woorden van de veiligheidscoördinator: "Zuidoost is hun wereld". Er wordt wel wat heen en weer gereisd naar de stad, maar voornamelijk om wiet te halen. Een tijd geleden ontstond hierdoor overlast van blowende jongeren in de metro's van Centraal station naar Zuidoost.

De stelling dat jongeren vaak het gevoel hebben er alleen voor te staan in hun toekomstige keuzes, bekijkt iedereen door een eigen bril. Zo wordt het grote aandeel eenoudergezinnen genoemd als broze basis:

“Een moeder met twee banen stuurt haar kind naar school met een huissleutel om de nek en de gedachte dat de school het kind wel opvoedt. Logisch als kinderen dan geen steun vanuit het thuisfront voelen.”

Aan de andere kant vindt de focusgroep dat jongeren in Zuidoost juist van alle kanten gestimuleerd worden om er wat van te maken, juist omdat het zo noodzakelijk is om in Zuidoost verder te komen.

Het sociaal-culturele aanbod voor jongeren in Zuidoost wordt niet door iedereen als mager ervaren. Jongeren hebben soms geen weet van activiteiten of hebben er gewoonweg geen zin in: *“Ze willen niet schilderen en kleien, maar gewoon buiten chillen met vrienden.”* Dat zou betekenen dat bij een bepaalde groep die behoefte er niet is. Daarnaast meent een deelnemer dat jongens ook niet altijd de discipline hebben om elke week te trainen en op tijd te zijn et cetera: *“Als je 's avonds kickboksles hebt, kan je niet overdag blowen.”*

Eensluidend is de mening dat er weinig tot geen uitgaansgelegenheden zijn voor jongeren in Zuidoost. De bestaande opties trekken specifieke groepen (zoals Afrikanen, Latino's), maar voldoen niet aan de behoeftes van het gros van de jongeren in Zuidoost. Deze moeten echt het stadsdeel uit om iets van hun gading te vinden. De meerderheid van de focusgroep heeft weinig kennis van de flatfeesten die in Zuidoost te vinden zijn. De enkeling die er wel bekend mee is, ziet geen gevaar in de feesten: *“Uiteraard wordt er gedronken en komen er jongeren, maar het is gewoon gezellig.”*

Alcohol, cannabis en harddrugs

Eén deelnemer is van mening dat alcohol vooral een 'witte' problematiek is, maar HvO Querido ziet genoeg dak- en thuisloze jongeren binnenkomen die fors drinken: *“Een fles whisky op een dag kunnen ze met gemak op!”* Wellicht hosselen ze ernaast, want kennelijk kunnen ze hun drankgebruik onderhouden. Verder wordt gedacht dat door de crisis en de dure drankprijzen jongeren eerder thuis gaan indrinken met goedkope alcohol uit de supermarkt. Daarnaast ontvangt het stadsdeel soms signalen vanuit scholen dat meisjes meer zijn gaan drinken. Zichtbare dronkenschap in de buurt wordt, door zowel jongens als meisjes, nog steeds niet als *cool* gezien, maar dit weerhoudt ze er niet van om wel fors te drinken in het uitgaansleven.

Cannabis valt op veel plekken in Zuid-oost te krijgen: “Je hoeft er niet het stadsdeel voor uit.” De meningen zijn verdeeld met betrekking tot het openen van een legaal verkooppunt. De veiligheidscoördinator vindt een coffeeshop in Zuid-oost niet echt nodig, omdat nu toch al (hetzij illegaal) aan die behoefte wordt voorzien. De reclasseringsmedewerker is het hier niet mee eens en zou het fijn vinden als er een officieel punt komt waar controle is op de bezoekers, maar juist ook op de kwaliteit van de wiet. Daarnaast wordt de wietverkoop daarmee uit het criminele circuit gehaald.

Iedereen erkent dat blowen een groot probleem is of kan worden in de toekomst. De reclassering ziet dagelijks wat voor schade het kan aanrichten, al roken ze “maar” één joint per dag. Langzaam groeit dit uit tot een serieuze verslaving en de preventie onderschat dit. Volgens een aantal deelnemers is de perceptie van jongeren van hun blowgedrag niet reëel en denken ze vaak dat ze minder blowen dan dat ze daadwerkelijk doen. Voorlichting zou volgens de focusgroep eerder moeten beginnen en niet pas bij 15/16 jaar. Het liefst al aan het eind van de basisschool in groep acht, wanneer ze oversteken naar de middelbare school. Zij raden aan om *peer-to-peer* voorlichting in te zetten of eventueel een politieman voor de klas.

De meeste deelnemers beamen dat Zuidoost een belangrijk knooppunt is in de (internationale) cocaïnehandel, maar vinden het niet aannemelijk dat het gebruik daardoor onder jongeren en jongvolwassenen is toegenomen. Wel weten sommigen zeker dat er genoeg jongens zijn die geen regulier werk hebben, maar hun geld verdienen met dealen. Waarom zouden ze zelf geen cocaïne gebruiken? Volgens de focusgroep hebben de meeste jongeren nog een bepaald beeld van verslaafden (misschien een familielid of wat ze vroeger op straat hebben gezien) en dat heeft een afschrikkende werking. Het is simpelweg “niet cool”.

Literatuur

Benschop, A., Nabben, T. & Korf, D.J. (2009) *Antenne 2008*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Bosson, M.G. & Niesink, R.J.M. (2010) Adolescent brain maturation, the endogenous cannaboid system and the neurobiology of cannabis-induced schizophrenia. *Progress in Neurobiology*, 92: 370-385.

Degenhardt, L., Hall, W. & Lynskey, M. (2003). Exploring the association between cannabis use and depression. *Addiction*, 98:1493-1504

GGD Amsterdam (2006) Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in

- Amsterdam Zuid-oost. *Rapportage van een quick scan 2006*. GGD Amsterdam.
- Hall, W. (2009). The adverse health effect of cannabis use: What are they, and what are their implications for policy? *International Journal of Drug Policy*, 20:458-466
- Jansen, A. (1989) *Cannabis in Amsterdam*. Amsterdam: Coutinho.
- Kersloot, J. M. & Musterd, S. (1988) *Leefbaarheid en drugs in Amsterdam (2)*. Amsterdam: Instituut voor Sociale Geografie (UvA).
- Korf, D.J. (1995) *Dutch treat. Formal control and illicit drug use in the Netherlands*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Korf, D.J., Benschop, A. & Rots, G. (2005) Geweld, alcohol en drugs bij jeugdige gedetineerden en school drop-outs. *Tijdschrift voor Criminologie*, 47(3):239-254.
- Korf, D.J. & Liebrechts, N. (2010) *Coffeeshops, bezoekersstromen, motieven voor bezoek en spreiding in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J., Vliet, E. van, Knotter, J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J., Wouters, M., Nabben, T. & Ginkel, P. van (2005). *Cannabis zonder coffeeshop; Niet-gedoogde cannabisverkoop in tien Nederlandse gemeenten*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Makdoembaks, N. (2009) *Slavinnen van God. Kinderhandel in Nederland*. Amsterdam: Atlas.
- Nabben, T. (2010) *High Amsterdam. Ritme, roes en regels in het uitgaansleven*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2006) *Antenne 2005*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2008) *Antenne 2007*. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben, T. & Korf, D.J. (1999) Cocaine and crack in Amsterdam: diverging subcultures. *Journal of Drug Issues*, 29(3):627-652.
- Nabben, T. , Korf, D. & Lamur, S. (1993) *Met of zonder. Seks en aids in de wereld van niet-schoolgaande jongeren*. Amsterdam: De Milliano.
- NDM (2010) *Nationale Drug Monitor, Jaarbericht 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Musto, D.F. (1987) *The American disease*. New York: Oxford University Press.
- O+S (2010) *Amsterdam in cijfers 2010*. Amsterdam: Gemeente Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Poel, A. van der, Doekhie, J., Verdurmen, J., Wouters, M., Korf, D. & Laar, M. van(2010) *Feestmeter 2008-2009. Uitgaan en middelengebruik onder bezoekers*

- van party's en clubs*. Utrecht/Amsterdam: Trimbos-instituut/Bonger Instituut voor Criminologie.
- Veen, N.D., Selten, J.P., Tweel, I. van der, Feller, W.G., Hoek, H.W. & Kahn, R.S. (2004). Cannabis use and age at onset of schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, 161(3):501-506.
- Roorda, W & Terpstra, J. (2010) *Wat beweegt de jeugd? Participatie van jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam Zuid-oost*. Amsterdam: DSP Groep.
- Roosendaal, A. (2004) *Nike, Reebok, Armani; alles draait om duku*. Amsterdam: UvA (doctoraalscriptie Stadssociologie)
- San, M. van (1998) *Stelen en steken. Delinquent gedrag van Curaçaose jongens in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Sansone, L. (1992) *Schitteren in de schaduw. Overlevingsstrategieën, subcultuur en etniciteit van Creoolse jongeren uit de lagere klasse in Amsterdam 1981-1990*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Simons, J.S., Gaher, R.M., Correia, C.J., Hansen, C.L. & Christopher, M.S. (2005) An affective motivational model of marijuana and alcohol problems among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 10(3):326-334.
- Smit, F., Bolier, L. & Cuijpers, P. (2004). Cannabis use and the risk of later schizophrenia: a review. *Addiction*, 99:425-430
- Waalring, R.N. (2009) *Veerkracht in Flora. Een onderzoek naar pro-sociaal gedrag van kwetsbare kinderen uit een Surinaamse volkswijk*. Universiteit Utrecht (proefschrift).
- Witton, J. (2008). Cannabis use and physical and mental health. In: Rödner Sznitman, S. Olsson, B. & Room, R. (Eds.) A cannabis reader: global issues and local experiences. *EMCDDA Monographs*, 8 (II). Lisbon: *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction*, pp.115-140.
- Zeijl, E. (red.), Beker, M., Breedveld, K., Broek, A. van den, Haan, J. de, Herweijer, L., Huysmans, F. & Wittebrood, K. (2003) *Rapportage Jeugd 2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
-

Verborgene werelden ~ Minderjarige jongens, misbruik en prostitutie ~ Inhoudsopgave

Dit onderzoek is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie van de Universiteit van Amsterdam, in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie. Begeleidingscommissie Prof. dr. Arnoud Verhoeff.

Rozenberg Publishers - 2009 - ISBN 978 90 361 0121 9

Met medewerking van: Ton Nabben, Nazly Saadat, Zawdie Sandvliet, Jari Steingröver, Karin Wesselink & Merel Wissink.

- Universiteit van Amsterdam: (voorzitter) Drs. Annelies Daalder
- WODC: Dr. Abderrahman El Aissati
- Universiteit van Tilburg: Mr. Drs. Tasnim van den Hoogen-Saleh & Mevr. Helen Verleg
- Ministerie van justitie: Dhr. Klaas Ridder
- GGD Rotterdam: Drs. Petra Snelders & Dr. Luc Brants
- Movisie Adviseur: Dhr. Henk Werson
- plv. voorzitter Landelijke Expertgroep Mensenhandel, KLPD

Inhoudsopgave

- [1. Seksueel misbruik en jongensprostitutie](#)
- [2. Theoretisch perspectief en begrippen](#)
- [3. Slachtofferschap van seksueel misbruik buiten de familie](#)
- [4. Jonge jongens in de prostitutie: veldonderzoek](#)
- [5. Omvang en profiel](#)
- [6. Eerste sekservaringen en seksuele oriëntatie](#)
- [7. Entree in de jongensprostitutie](#)
- [8. Seks tegen vergoeding](#)

[9. Leefstijl](#)

[10. Dwang, misbruik en risico's](#)

[11. Problemen en hulpverlening](#)

[12. Levensloop](#)

[13. Typen jongensprostitués](#)

[14. Samenvatting en conclusies](#)

[Extra: Hulpaanbod](#)

Verborgen werelden ~ Seksueel misbruik en jongensprostitutie

Het is er donker en druk. Op grote scherm en bewegende beelden van mannen die seks met elkaar hebben, ogenschijnlijk op het ritme van de opzweepende muziek die uit de speakers knalt. Op vierkante blokken naast de dansvloer trekken schaars geklede heren even zo ritmisch aan hun piemels. Het is vrijdagnacht en Alberto en Ronaldo[i], twee Latino's van 18 jaar, bewegen zich ietwat schichtig van de ene zaal naar de andere, ondertussen zwaaiend met hun fluorescerende stokjes en armbanden: een clubavond cadeautje. Van de strippers lijken ze niet écht onder de indruk. Ook niet van elkaars plagerijtjes: "Je kont lijkt wel gegroeid. Ben je soms van plan 'bottom' te worden?"

Later in de nacht treffen we de jongens weer buiten op de stoep voor de friettent en laten ze zich de versierpogingen van een minstens tien jaar oudere Marokkaan welgevallen. Ze vinden hem lelijk, maar de aandacht laat ze lachen. Vooral grappig is zijn aanbod voor een orgie tegen betaling. Op de vraag of ze vaker dit soort aanbiedingen krijgen, reageren ze spontaan. "Zó vaak!" Maar of ze er op in gaan? "Nee, nóóit!!" Na enig doorvragen en uitleg waarom we er zo nieuwsgierig naar zijn, plus de belofte van anonimiteit willen ze er wel op een ander moment

en een andere plek over doorpraten. Op dat andere moment, ze komen weer met z'n tweetjes en zeggen geen geheimen voor elkaar te hebben, zijn ze een stuk openhartiger. Ze delen hun tactieken en vertellen hoe ze hun troef uitspelen: hun jonge leeftijd. En (met een pruillip): "Als iemand iets met me wil en me geld aanbiedt, dan zeg ik dat ik het wel zou willen, maar dat het niet gaat. Dat ik nog maagd ben. En ik zeg vaak dat ik zestien ben."

Behalve hun leeftijd, doet ook hun exotische uitstraling het goed bij (oudere) mannen. Ze houden niet van Marokkanen, 'die zijn schijnheilig', maar zelf hebben ze wel wat weg van Arabieren. Door hun zwarte krulletjes in gel en zwarte jasjes zijn ze nauwelijks van hen te onderscheiden. Overigens: ze mogen dan niet van Marokkanen houden, ze hebben allebei ervaring met Marokkaanse mannen die hen hebben betaald voor seks. Knáppe mannen. Dat wel. Je denkt toch niet dat ze het met losers zouden doen? Ook al zouden ze er honderd euro voor krijgen. Hoewel... honderd euro?

Alberto en Ronaldo zijn twee van de jongens waarmee we hebben gesproken in het kader van een onderzoek naar jongensprostitutie. Wat ze vertellen over Marokkaanse jongens en mannen is extra interessant, want daar is veel over te doen. Aan de ene kant is er de maatschappelijke onrust over Marokkaanse jongens die homo's in elkaar slaan (Buijs et al., 2009), terwijl aan de andere kant wordt beweerd dat Marokkaanse jongens bovengemiddeld vaak slachtoffer worden van seksueel misbruik en ook relatief vaak actief zijn in de homoprostitutie (Kooistra, 2006).

1.1 Aanleiding

In januari 2006 werd een notitie van het Amsterdams Centrum Buitenlanders (ACB) openbaar gemaakt waarin onder andere werd gesteld dat Marokkaanse jongens zijn oververtegenwoordigd als slachtoffer van seksueel misbruik en prostitutie (Kooistra, 2006). Hoewel dit rapport feitelijk en vooral bestond uit een opsomming van bevindingen uit eerder onderzoek - vooral een studie die voor het WODC werd uitgevoerd door Van Horn et al. (2001) - kreeg het veel media-aandacht en enkele dagen na het verschijnen werden elf kamervragen gesteld door kamerlid Arib van de PvdA (Kamerstukken II 2005/06, Aanhangsel, 1053). In zijn antwoorden in maart 2006 gaf de minister van Justitie aan dat hij zou bezien of een onderzoek naar seksueel misbruik onder jongeren nodig is (ibid.). Mevrouw Arib meldde in een Algemeen Overleg in mei 2006 zich zorgen te maken over deze groep jongens en teleurgesteld te zijn over de reactie van de minister

(Kamerstukken II 2005/06, 30 300 VI, nr. 163). Zij diende een motie in waarin de regering wordt verzocht 'een onderzoek in te stellen naar de aard en omvang van seksueel misbruik van kinderen van Marokkaanse afkomst en daaraan indien nodig conclusies te verbinden in de zin van concrete actiepunten' (Kamerstukken II 2005/06, 30 300 VI, nr. 159H).

Deze motie is aangenomen en vormt de aanleiding voor ons onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie. Hoewel specifiek aandacht is besteed aan Marokkaanse jongens, is de insteek van het onderzoek breder en richt het zich in meer algemene zin op jongens als slachtoffer van seksueel misbruik en jongensprostitutie. Immers, alleen dan kunnen conclusies getrokken worden over de verhouding van Marokkaanse jongens ten opzichte van andere etnische groepen.

1.2 Doel, probleemstelling, doelgroepen en onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is: Inzicht bieden in de aard en het voorkomen van seksueel misbruik van jongens en prostitutie door jongens, teneinde het voor het beleid mogelijk te maken op basis van zo veel mogelijk kennis over de problematiek te bezien of er beleidsaanpassingen noodzakelijk zijn om misbruik van (bepaalde groepen) jongens beter tegen te kunnen gaan. De focus in het onderzoek ligt bij *minderjarige* jongens (jonger dan 18 jaar). Bij seksueel misbruik ligt de nadruk op seksueel misbruik buiten de familiesfeer. De probleemstelling luidt als volgt: *Wat is de aard en het voorkomen van seksueel misbruik van en prostitutie door jongens en welke groepen jongens zijn hierbij oververtegenwoordigd?*

Om de probleemstelling te kunnen beantwoorden, hebben we de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1. Wat is het voorkomen van jongens (naar ruwe schatting en op basis van secundaire analyses) als slachtoffer van seksueel misbruik?*
- 2. Wat is bekend over de aard en omstandigheden van seksueel misbruik van jongens?*
 - a. Welke vormen van seksueel misbruik van jongens zijn te onderscheiden?
 - b. In welke mate vindt seksueel misbruik van jongens plaats buiten de familiesfeer?

3. *Wat is het voorkomen van jongens (naar ruwe schatting) werkzaam als prostitué en in welke vormen van prostitutie?*

- a. Hoe verhoudt het aantal minderjarige jongens in de prostitutie zich tot het aantal meerderjarige jongens in de prostitutie?
- b. Welke vormen van jongensprostitutie zijn bij minderjarigen te onderscheiden in termen van wijze van contactlegging (locaties) met klanten?
- c. Wijken deze vormen van jongensprostitutie bij minderjarigen in (relatieve) omvang af van wat er bekend is over meerderjarige jongens in de prostitutie?

4. *Wat is bekend over de aard en omstandigheden van deze vormen van prostitutie?*

- a. Welke typen minderjarige jongensprostitués zijn te onderscheiden?
- b. Kan er iets gezegd worden over context gerelateerde kenmerken?
- c. Kan er iets gezegd worden over slachtoffertrajecten (victim-trajectories)?

5. *Kan inzicht gekregen worden in de etnische afkomst van deze jongens?*

- a. Is bij seksueel misbruik van minderjarige jongens sprake van een oververtegenwoordiging van bepaalde etnische groepen?
- b. Is bij minderjarigen in de jongensprostitutie sprake van een oververtegenwoordiging van bepaalde etnische groepen?
- c. In welke mate en zo mogelijk op welke wijze zijn vormen, aard en omstandigheden van jongensprostitutie gerelateerd aan etnische afkomst?

6. *Zijn de verschillende groepen jongens in beeld bij de hulpverlening?*

- a. Bestaan er speciale voorzieningen voor minderjarige jongens die slachtoffer zijn van seksueel misbruik?
- b. Bestaan er speciale voorzieningen voor minderjarige jongensprostitués?
- c. Is sprake van een over- of ondervertegenwoordiging van bepaalde groepen in de hulpverlening?

1.3 *Seksueel misbruik van jongens: omvang en etniciteit*

In een overzichtsstudie constateerden Van Horn et al. (2001) dat onderzoeken nauwelijks significante verschillen laten zien in omvang van misbruik tussen verschillende etnische groepen jongens, hoewel het aantal Marokkaanse slachtoffers wel disproportioneel hoog was. De lage aantallen in de verschillende bevolkingsgroepen bemoeilijkten het interpreteren van overeenkomsten en verschillen. In een tweetal recentere grote Nederlandse onderzoeken naar kindermishandeling is *seksueel misbruik* als vorm van kindermishandeling

meegenomen. In de scholierenstudie van Lamers-Winkelmann et al. (2006) gaf 7.9% aan ooit en 4.4% het laatste jaar seksueel misbruikt te zijn geweest.

Dit besloeg misbruik door zowel volwassenen als andere jongeren/kinderen en vond zowel binnen als buiten het gezin of de familie plaats. In de studie van Van IJzendoorn et al. (2007) betrof 4.9% van de achterhaalde meldingen van kindermishandeling seksueel misbruik. In meer dan de helft van de gevallen betrof het een vermoeden van misbruik. Op basis van informatie van meldpunten komen zij tot een schatting van ruim 4.700 gevallen van seksueel misbruik per jaar. *In beide rapportages is geen onderscheid gemaakt naar jongens en meisjes.* **[ii]**

In een meta-analyse over de prevalentie van seksueel misbruik in Europa komt Lampe (2002) met een schatting die uiteenloopt van 1-15% van de jongens jonger dan 16 jaar (meisjes: 6-36%). In een onderzoek van Diepenmaat et al. (2006) van de Amsterdamse GGD onder een omvangrijke steekproef van scholieren in het hoofdstedelijke voortgezet onderwijs (12-16 jaar) werd in een klassikaal afgenomen survey met de volgende vraag de *lifetime* prevalentie van *ongewenste seksuele* ervaringen in kaart gebracht: "Heb je ooit een seksuele ervaring tegen je wil gehad?" (Seksuele ervaring werd als volgt toegelicht: alles van zoenen of intiem aanraken tot geslachtsverkeer). De prevalentie verschilde niet tussen jongens en meisjes. Bij de allochtone jongens was de prevalentie veel hoger dan bij de autochtone jongens. Turkse en Marokkaanse jongens scoorden het hoogst. Bij de allochtone meisjes lag de prevalentie juist lager dan bij de autochtone meisjes. In een nog niet gepubliceerd vervolgonderzoek werd getracht te achterhalen waaruit het seksuele misbruik had bestaan. Dit gebeurde in gesprekken met speciaal hiervoor getrainde verpleegkundigen. Daarbij stuitte de onderzoeker op een lastig probleem. Naast dat relatief veel van de betreffende scholier en dit gesprek niet aangingen, bleken de jongens die wel bij de verpleegkundige kwam en, het eerder door hen in de vragenlijst gerapporteerde misbruik nu vaak te ontkennen. (De meisjes die verschenen, bevestigden het misbruik meestal wel). Mogelijk hebben de jongens bij de vragenlijst wel de waarheid verteld en die in een face-to-face gesprek met een (vrouwelijke) verpleegkundige ten onrechte ontkend (*false negatives*). Maar het is ook denkbaar dat deze jongens de vragenlijst onjuist hebben ingevuld (*false positives*).

Uit deze literatuur kunnen de volgende, voorlopige conclusies worden getrokken:

- * Gegevens over seksueel misbruik van jongens zijn schaars, maar wel beschikbaar.
- * Deze gegevens gaan veelal over lifetime prevalentie.
- * Er zijn aanwijzingen dat Marokkaanse jongens, maar ook andere groepen allochtone jongens, een groter risico lopen op seksueel misbruik.
- * Aanvankelijk was het voornemen om een secundaire analyse te doen van de onderzoeksgegevens van beide onderzoeken. Bij nadere beschouwing bleek dit weinig zinvol vanwege het zeer geringe aantal gevallen van seksueel misbruik in deze studies.

1.4 *Seksueel misbruik van jongens: de rol van familieleden*

Daalder & Essers (2003) onderzochten een representatieve steekproef van seksuele delicten die door justitie tussen 1993 en 1999 zijn afgedaan (N = 278). De verdeling naar geslacht van de slachtoffers was: 81% vrouwelijk, 19 % mannelijk. De gemiddelde leeftijd van het (jongste) slachtoffer bij aanvang van het delict was 15.8 jaar; 71% was toen jonger dan 18 jaar. Op één na alle mannelijke slachtoffers waren minderjarig. In het overgrote deel van de geregistreerde zaken kenden slachtoffer en dader elkaar. Bij kindmisbruikzaken was zelfs driekwart van de verdachten een lid van het gezin of de familie.

Leuw et al. (2003) benadrukken dat binnen het justitiële apparaat bekende seksuele geweldsdelinquentie – waar het in het zojuist genoemde artikel over gaat – niet representatief is voor de werkelijke prevalentie. Maar wel mag volgens de auteurs aangenomen worden dat verreweg de meeste seksuele geweldsdelicten, zeker met kinderen als slachtoffer, zich afspelen binnen het privédoemien van gezinnen.

In het onderzoek van Daalder & Essers (2003) wordt bij de rol van gezins- en familieleden geen onderscheid gemaakt tussen jongens en meisjes. De oververtegenwoordiging van verwanten bij de daders geldt mogelijk sterker voor meisjes dan voor jongens. Daarop wijst de studie van Van Horn et al. (2001), waarin namelijk geconcludeerd wordt dat de meeste autochtone en allochtone jongens zijn misbruikt door niet-verwante plegers (meestal pedoseksuele mannen van middelbare leeftijd uit de nabije omgeving van slachtoffers).

Bijleveld & Hendriks (2007) deden (dossier)onderzoek naar een heel specifieke groep van 185 residentieel behandelde, jeugdige, mannelijke zedendelinquenten (minimaal één hands-on zedendelict). Driekwart van deze jongens was autochtoon. Bij 45% werd slachtofferschap van seksueel misbruik in hun jeugd

met zekerheid vastgesteld, daarnaast waren er vermoedens bij 15%. Van de totale steekproef was bij 14% zeker dat zij slachtoffer waren van incest, plus bij 6% vermoedelijk. Voorlopige conclusies uit deze studies zijn:

- * Volgens justitiecijfers worden meisjes vaker slachtoffer van seksueel misbruik dan jongens.
- * Jeugdige daders van seksuele delicten zijn vaak zelf slachtoffer van vroeger seksueel misbruik.
- * Zeker is dat jongens seksueel misbruikt worden door zowel verwanten als niet-verwanten, maar de mate waarin dit geschiedt is onduidelijk.

1.5 Jongensprostitutie in Nederland: omvang, leeftijd en etniciteit

In, deels oudere, studies worden uiteenlopende aantallen jongensprostitués genoemd. Op basis van gegevens uit 1994 komt Van Gelder (1998) op een schatting van minimaal 3.000, maar onder jongensprostitués verstaat hij alle prostitutie door mannen en verreweg het grootste deel hiervan is meerderjarig. Van Horn et al. (2001) komen, met de nodige slagen om de arm, op een schatting van ongeveer 1.500 minderjarige jongensprostitués. Repetur (2005) spreekt van minimaal 1.500 minderjarige jongens in de prostitutie, waarvan 10%-30% van Marokkaanse afkomst.

Van Horn et al. (2001) concluderen in hun overzichtsstudie dat het zeer lastig is om een schatting te maken van de omvang van prostitutie door allochtone minderjarige jongens. Belangrijke factoren hierbij zijn het taboe op homoseksuele contacten, de mobiliteit van een grote groep illegale prostitués, het wantrouwen van jongens ten opzichte van instellingen en de toename van het gebruik van internet en mobiele telefoons voor het leggen van contacten. Verder stellen zij vast dat Marokkaanse en Roemeense jongens in publicaties de meest beschreven groepen allochtonen in de prostitutie waren.

Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongens worden wel gesignaleerd in de prostitutie, maar komen in jaarverslagen van hulpverleningsinstellingen nauwelijks terug. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw is jongensprostitutie meermaals in kaart gebracht in veldstudies onder gemarginaliseerde groepen, met name zwerfjongeren en harddrugsverslaafden. In dit geval beperken zich de gegevens tot de mate waarin jongens/mannen uit deze groepen *geld verdienen met prostitutie* ('in de sex business').

Uitgaand van de inkomsten in de laatste week, kwam prostitutie bij mannelijke drugsverslaafde respondenten beduidend vaker voor in Amsterdam dan elders in

Nederland. In Amsterdam ging het om circa 10% van de mannelijke heroïneverslaafden in de tweede helft van de jaren tachtig. Hoe jonger de (mannelijke) verslaafden, hoe vaker zij in de afgelopen week geld hadden verdiend met prostitutie. Bij Amsterdamse thuis- en dakloze jongens ging het om 17% (voor een overzicht zie Korf, 1995).

In een landelijk onderzoek onder zwerfjongeren aan het eind van de jaren negentig was dit slechts een paar procent (Korf et al., 1999) en in een nog recentere veldstudie in Flevoland had geen enkele zwerfjongere inkomsten uit prostitutie (Korf et al., 2004).

De socioloog Van Gelder (1998) deed meer diepgaand, kwalitatief onderzoek naar jongensprostitutie. Voor deze studie interviewde hij 56 jongensprostitués. Van die 56 waren er echter slechts drie jonger dan 18 en elf tussen de 18 en 20 jaar oud. Eveneens uit de jaren negentig dateert een kwalitatieve studie naar mannelijke Roemeense prostitués in Amsterdam (Korf et al., 1996).

Voor dit onderzoek werden onder andere 54 jongens geïnterviewd. Ook nu was de overgrote meerderheid meerderjarig; de meesten waren tussen 20 en 29 jaar (71%).

In een onderzoek onder 4.821 Nederlandse jongeren tussen 12 en 25 jaar gaf 2,4% van de jongens aan weleens iets gekregen te hebben voor seks, tegenover 1,3% van de meisjes (De Graaf et al., 2007). Dit betreft veelal zogenaamde ruilseks, die door de betrokkenen meestal niet als prostitutie wordt gezien. In buitenlandse onderzoeken komen bij enigszins vergelijkbare leeftijdsgroepen vergelijkbare percentages (tussen de 1 en 3,5%) naar voren, waarbij ook in buitenlands onderzoek het percentage voor jongens iets hoger ligt dan voor meisjes (Edwards et al., 2006; Svedin & Priebe, 2007).

Voorlopige conclusies zijn:

- * Cijfers over jongensprostitutie hebben doorgaans betrekking op zowel minder- als meerderjarige prostitués; er wordt geen onderscheid gemaakt naar leeftijd.
- * De meeste cijfers hebben betrekking op de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw.
- * Er zijn wel indicaties van oververtegenwoordiging van bepaalde etnische groepen (met name Marokkanen), maar er zijn geen betrouwbare schattingen van afzonderlijke etnische groepen.
- * Er is geen consistente definitie, c.q. operationalisering van het begrip

prostitutie. Wel gaat het steeds om seks tegen materiële vergoeding, maar dit loopt uiteen van ruilseks tot en met seks als belangrijkste of enige bron van inkomsten.

1.6 Typologieën van jongensprostitués

In veel publicaties over jongensprostitutie wordt een onderscheid gemaakt naar typen (of vormen van) jongensprostitués. Repetur (2005) deelt hen in in *bisnisboys* en *callboys*.

“Bisnisboys werken op straat en in bars en worden vaak gedreven tot prostitutie door dakloosheid, drugsgebruik of psychische, sociale of medische problemen. Callboys werken zelfstandig of via escortbureaus en worden als zelfstandige, zelfbewuste en professioneel werkende ‘sex workers’ gezien.”

Baanbrekend werk is eerder verricht door Van der Poel (1991). Zij onderscheidt vier typen prostitués:

- * *Pseudo's* (zijn uit op het beroven en chanteren van hun ‘klanten’)
- * *Scharrelaars* (naast dat ze zich prostitueren verdienen zij ook vaak op andere illegale wijze geld)
- * *Gelegenheidsprostitués* (leven naast hun prostitutie leven een normaal bestaan)
- * *Beroepsprostitués* (zien hun werk niet als tijdelijke job en werken veelal samen met andere ‘beroeps’)

Korf et al. (1996) vullen deze indeling op basis van onderzoek onder Roemeense jongensprostitués aan met een vijfde type:

- * *Noodsprong prostitués* (overwegend heteroseksuele jongens voor wie prostitutie vaak fungeert als laatste uitweg om aan geld, onderdak et cetera te komen).

De beroepsprostitués passen duidelijk in de categorie die Repetur (2005) callboys noemt. De andere typen kunnen beschouwd worden als een differentiëring van de bisnisboys van Repetur. De genoemde typen onderscheiden zich vooral met betrekking tot hun motieven en de plaats die prostitutie in het leven van de jongens inneemt. Tussen de prostitués bestaan verschillen in o.a. de hoogte van het inkomen, drugsgebruik, frequentie van de prostitutiecontacten en de seksuele geaardheid.

Op basis van dergelijke kenmerken heeft Weijnen (2006) in zijn afstudeerscriptie vier groepen onderscheiden. Hoewel hij voor andere benamingen kiest, komen deze groepen sterk overeen met de eerdergenoemde typen, respectievelijk de *gelukszoekers*, *gelegenheidsjongens* en *bisnisjongens* van Nabben et al. (2005).

Dat is ook niet verwonderlijk, want zijn scriptie is overwegend gebaseerd op literatuurstudie. Weijnen spreekt van professionals – die zijn vergelijkbaar met de beroepsprostitués. Daarnaast noemt hij de gemarginaliseerden, de gelukszoekers en de bijverdieners.

Gezien het feit dat twintig jaar na het onderzoek van Van der Poel – dat plaatsvond in de jaren tachtig van de vorige eeuw – nog steeds, hoewel bij andere specifieke groepen, dezelfde typen aangetroffen werden, is het goed denkbaar dat deze nog steeds bestaan. Tegelijkertijd kunnen we er niet om heen dat de afgelopen jaren veel is veranderd in de prostitutiebranche in het algemeen en die van jongensprostitutie in het bijzonder.

Jongensprostitués werven hun klanten op uiteenlopende manieren: er is straatprostitutie, bar- en caféprostitutie, prostitutie in bordelen of privéclubs, prostitutie via een escortbureau en advertenties en binnen de reguliere homoscene. Daar is op zich weinig nieuws aan. Maar we zien in een stad als Amsterdam wel duidelijke verschuivingen. Zo is het aantal jongensbordelen fors uitgedund, zijn er steeds minder cafés die primair als functie hebben om de contactlegging tussen jongensprostitués en klanten te faciliteren en is weinig meer te merken van straatprostituees op voorheen bekende plekken als het Rembrandtplein en het Centraal Station. Tegelijkertijd biedt internet tal van mogelijkheden om klanten te werven. Bevindingen van eerder onderzoek kunnen we daarom niet zomaar transponeren naar het heden. Dit geldt zeker voor de etnische achtergrond van prostitués. In het volgende hoofdstuk gaan we daar nader op in.

Voorlopige conclusies:

- * In de literatuur worden verschillende typen jongensprostitués onderscheiden.
- * Het is aannemelijk dat deze typen nog steeds bestaan.
- * Tegelijkertijd zijn er duidelijke aanwijzingen dat de manieren waarop jongens contact leggen met klanten de laatste jaren zijn veranderd. Sommige manieren zijn minder dominant geworden, terwijl internet in belangrijke mate nieuwe wegen heeft geopend.
- * Onbekend is of minderjarige prostitués in deze typen en vormen van jongensprostitutie voorkomen, c.q. meer of minder geconcentreerd zijn in bepaalde varianten.

1.7 Onderzoeksaanpak

De onderzoeksvragen hebben zowel betrekking op de omvang als op meer

inhoudelijke aspecten van de problematiek van seksueel misbruik en prostitutie bij minderjarige jongens. Het lag dus voor de hand om gebruik te maken van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methoden. Het onderzoek naar seksueel misbruik was vooral kwantitatief van aard en bestond voornamelijk uit het vergaren van cijfermateriaal, analyse van databestanden en dossierstudie. Eerst werd dit deel van het onderzoek gedaan in Amsterdam en Twente. Daarna werden gegevens uit het hele land verzameld en geanalyseerd. Amsterdam en Twente werden gekozen om een beeld te krijgen van zowel een randstedelijke regio, als een meer landelijk gebied. Met deze variatie hoopten we een representatiever beeld te krijgen. Het onderzoek naar jongensprostitutie werd alleen uitgevoerd in deze beide regio's. Daarbij zijn gesprekken gevoerd met politie, hulpverleners en andere sleutelpersonen, maar vooral werd veel tijd besteed aan veldonderzoek binnen de doelgroep, beginnend met observaties en informele gesprekken en uiteindelijk meer uitgebreide interviews met jongensprostitués.

In de hoofdstukken 3 en 4 wordt dieper ingegaan op de gehanteerde onderzoeksmethoden.

NOTEN

- i.** Om hun anonimiteit te waarborgen hebben de jongens in dit rapport een pseudoniem gekregen.
- ii.** Aanvankelijk was het voornemen om een secundaire analyse te doen van de onderzoeksgegevens van beide onderzoeken. Bij nadere beschouwing bleek dit weinig zinvol vanwege het zeer geringe aantal gevallen van seksueel misbruik in deze studies.

LITERATUUR

Allen D.M. (1980) *Young Male Prostitutes: A Psychosocial Study*. *Archives of Sexual Behavior* 9(5): 399-426.

Bijleveld C. & Hendriks J. (2007) Gezin en seksueel misbruik. Overdracht van ouderschap en slachtofferschap van seksueel misbruik. *Tijdschrift voor Criminologie* 49(2):123-136.

Bovenkerk F, Komen M. & Yeşilgöz Y. (eds.) (2003) *Multiculturaliteit in de strafrechtspleging*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Buijs L., Hekma G. & Duyvendak J.W. (2009) *Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Cusick L. (2002) Youth Prostitution: A Literature Review. *Child Abuse Review* 11(4): 230-251.
- Daalder A. & Essers A. (2003) Seksuele delicten in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie* 45(4):354-368.
- Diepenmaat A.C.M., Wal M.F. van der, Cuijpers P. & Hirasing R.A. (2006) Etnische verschillen in ongewenste ervaringen bij Nederlandse adolescenten. *TSG Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen* 83 (3): 51.
- Donker A., Kleemans E., Laan P. van der & Nieuwbeerta, P. (2004) Ontwikkelings- en levensloop-criminologie in vogelvlucht. *Tijdschrift voor Criminologie* 46(4):322-329.
- Edwards J.M., Iritani B.J. & Hallfors D.D. (2006) Prevalence and correlates of exchanging sex for drugs or money among adolescents in the United States. *Sexually transmitted infections* 82(5): 354-358.
- Gelder P. van (1998) *Kwetsbaar, kleurig en schaduwrijk. Jongens in de prostitutie: een verschijnsel in meervoud*. Amsterdam: Thela Thesis.
- Gemert F. van (1991) Noord-Afrikaanse en Turkse homomoordenaars. *Justitiële Verkenningen* 17(1): 87-106).
- GGZ (2006) Cliënten in de ggz 2006. Amersfoort: GGZ Nederland.
- Graaf H. de, Meijer S., Poelman J. & Vanwesenbeeck I. (2005) *Seks onder je 25e*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep / Soa Aids Nederland.
- Graaf H. de, Höing M., Zaagsma M. & Vanwesenbeeck I. (2007) *Tienerseks: vormen van instrumentele seks onder tieners*. Utrecht: Rutgers Nisso groep, WODC.
- Gurp L. van & Timman S. (eds.) (1998) *Kinderporno en kinderprostitutie in Nederland, de stand van zaken*. Utrecht: Child Right Worldwide en TransAct.
- Hendriks J. (2006) *Jeugdige zedendelinquenten: een studie naar subtypen en recidive*. Utrecht: Forum Educatief.
- Horn J.E. van, Bullens R.A.R., Doreleijers T.A.H. & Jäger M. (2001) *Aard en omvang seksueel misbruik en prostitutie minderjarige allochtone jongens, een verkennend onderzoek*. Amsterdam: Fora en Vrije Universiteit.
- Ijzendoorn M.H. van, Prinzie P., Euser E.M., Groeneveld M.G., Brilleslijper-Kater S.N., Noort-van der Linden A.M.T. van, Bakermans-Kranenburg M.J., Juffer F., Mesman J., Klein Velder-man M. & San Martin Beuk M. (2007) *Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Universiteit Leiden, Leiden Attachment Research Program, WODC.
- Jong D. J. de (2007) *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend*

- delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Uitgeverij Aksant.
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 300 VI, nr. 159H (Motie van het lid Arib c.s.).
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 300 VI, nr. 163 (Verslag van een algemeen overleg).
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, Aanhangsel, 1053 (vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden).
- Kleijer-Kool L. (2006) Marokkaanse ontkennende verdachten in het kinderstrafproces. *Proces* (3): 97-105.
- Kooistra O. (2006) *Jongens huilen niet, seksueel geweld tegen allochtone jongens*. Amsterdam: Amsterdams Centrum Buitenlanders.
- Korf D.J. (1995) *Dutch treat. Formal control and illicit drug use in the Netherlands*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Korf D.J., Nabben T. & Schreuders M. (1996) *Roemeense trekvogels: nieuwkomers in de jongensprostitutie*. Amsterdam: Thela-Thesis.
- Korf D.J., Deben L., Diemel S., Rensen P. & Riper H. (1999). Een sleutel voor de toekomst. Tel- en consumentenonderzoek onder daklozen in Amsterdam. Amsterdam: Thela Thesis.
- Korf D.J., Ginkel P. van & Wouters M. (2004). *Je ziet het ze niet aan. Zwerfjongeren in Flevoland*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf D.J., Vliet E. van, Knotter J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone. Straatprostitutie en verborgen prostitutie in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Lamers-Winkelmann F., Slot N.W., Bijl B. & Vijlbrief A.C. (2006) *Scholieren Over Mishandeling, resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Vrije Universiteit en PI Research.
- Lampe A. (2002) The prevalence of childhood sexual abuse, physical abuse and emotional neglect in Europe. *Zeitschrift fur psychosomatische medizin und psychotherapie* 48: 370-380.
- Leuw E., Bijleveld C. & Daalder A. (2003) Seksuele delinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie* 45(4):330-337.
- Leuw E, Bijl E.V. & Daalder A. (2004) *Pedoseksuele delinquentie. Een onderzoek naar prevalentie, toedracht en strafrechtelijke interventies*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

- Loeber R. & Farrington D.P. (2004) Verschillende oorzaken van delinquentie tussen etnische en nationale groepen. *Tijdschrift voor Criminologie* 46(4):330-346.
- McMullen R. (1987) Youth prostitution: a balance of power. *Journal of Adolescence* 10: 35-43.
- Nabben T., Benschop A. & Korf D.J. (2005) *Antenne 2004. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben T., Benschop A. & Korf D.J. (2007) *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nadon S.M, Koverola C. & Schludermann E.H. (1998) Antecedents to Prostitution, Childhood Victimization. *Journal of Interpersonal Violence* 13(2): 206-221.
- Pedersen W. & Hegna K. (2003) Children and adolescents who sell sex: a community study. *Social Science & Medicine* 56(1): 135-147.
- Poel S. van der (1991) *In de Bisnis: professionele jongensprostitutie in Amsterdam*. Arnhem: Gouda Quint.
- Qrius (2005) *Jongeren 2005. Het speelveld verandert*. Amsterdam: Qrius.
- Repetur L., Meinster N., De Kinderen M. & Schakenraad M. (eds.) (2005) *Naar een effectieve en samenhangende aanpak van jeugdprostitutie*. Utrecht: Transact, Informatiepunt Jeugdprostitutie.
- Seng M.J (1989) Child Sexual Abuse and Adolescent Prostitution: A Comparative Analysis. *Adolescence* 24(95): 665-675.
- Silbert M.H. & Pines A.M. (1983) Early Sexual Exploitation as an Influence in Prostitution. *Social Work* 28(4): 285-289.
- Svedin C.G. & Priebe G. (2007) Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of sexual behaviour* 36(1): 21-32.
- Transact (2005) *Factsheet jongensprostitutie: feiten en cijfers*. Utrecht: TransAct
- Weijnen F. (2006) *De schaduw bedreigd, een explorerend onderzoek naar de effecten van toezicht op mannelijke prostitués in Amsterdam*. Enschede: Universiteit van Twente.
- Widom C.S & Ames M.A. (1994) Criminal Consequences of Childhood Sexual Victimization. *Child Abuse and Neglect* 18: 303-318.
- Wijk A.Ph. van (2005) *Juvenile sex offenders and non-sex offenders: a comparative study*. Wageningen: Ponsen & Looien.
- Wittebrood K. (2004) Van delictmelding tot officiële aangifte: sprake van sociale ongelijkheid? *Tijdschrift voor Criminologie* 46(1): 56-71.
- Wittebrood K. (2006) *Slachtoffers van criminaliteit: feiten en achtergronden*. Den

Verborgen werelden ~ Theoretisch perspectief en begrippen

In dit hoofdstuk komen drie thema's aan de orde. Voor onderzoek naar de samenhang tussen seksueel misbruik van jongens en jongensprostitutie is theoretisch het perspectief van de levensloop- en ontwikkelingscriminologie van belang. Binnen deze stroming in de criminologie is veel aandacht voor de risicofactoren voor deviant gedrag, in het bijzonder delinquentie, en voor de ontwikkeling van deviant gedrag van de kindertijd tot in de volwassen jaren (Donker et al., 2004). We zijn vooral geïnteresseerd in de vraag naar de relatie tussen seksueel misbruik en jongensprostitutie, hetgeen beschouwd kan worden als een vorm van deviant gedrag. In hoeverre baant slachtofferschap van seksueel misbruik de weg naar jongensprostitutie? In het verlengde hiervan dringt zich als haast vanzelfsprekend op welke andere factoren een rol spelen bij (de stap naar) jongensprostitutie. Meer in het bijzonder zijn we geïnteresseerd in de context waarbinnen jongensprostitutie plaatsvindt. Het tweede thema is een nadere uitwerking van de context en heeft betrekking op de rol van etniciteit als verklarende factor. Hierbij bespreken we het culturalistische en het constructivistische perspectief.

Ten slotte gaan we in op enkele voor ons onderzoek relevante kernbegrippen. Seksueel misbruik en jongensprostitutie zijn begrippen die elk voor zich heel verschillende ladingen kunnen dekken en derhalve dienen te worden gedefinieerd. Dat is ook nodig om te kunnen onderzoeken wat de relatie tussen seksueel misbruik en prostitutie is. Dit geldt temeer daar prostitutie, met name in het geval van minderjarigen, wel als een vorm van seksueel misbruik wordt beschouwd.

2.1 Van seksueel misbruik naar jongensprostitutie?

In zijn rapport benadrukt Kooistra (2006) het verband tussen seksueel misbruik en jongensprostitutie. Ook Van Horn et al. (2001) concluderen dat seksueel misbruik in diverse onderzoeken wordt beschouwd als een van de factoren die de kans op het belanden in de prostitutie vergroten. Maar zij noemen dak- en thuisloosheid en acute financiële nood als belangrijkste redenen om in de prostitutie te werken. Uit Scandinavisch onderzoek komt naar voren dat jongensprostitués (in dit geval *jongens onder de 18 jaar*) relatief vaak alcohol en drugsproblemen hebben en weggelopen zijn van huis, op relatief jonge leeftijd hun eerste seksuele contact hebben gehad met een persoon die vaak een stuk ouder is dan zichzelf, relatief vaak slachtoffer zijn van seksueel misbruik en vaak last hebben van psychische problemen (Pedersen & Hegna, 2003; Edwards et al., 2006; Svedin & Priebe, 2007). Het verband tussen jongensprostitutie en seksueel misbruik kan op verschillende manieren gelegd worden. Enerzijds wordt jongensprostitutie gezien als een vorm van seksueel misbruik (Van Gorp & Timman, 1998). Anderzijds kan de relatie tussen seksueel misbruik en prostitutie gelegd worden door seksueel misbruik te beschouwen als één van de factoren die de kans op prostitutie vergroten (Allen, 1980; Silbert & Pines, 1983; Pedersen & Hegna, 2003 ; Edwards et al., 2006; Svedin & Priebe, 2007).

Sommige wetenschappers beweren zelfs dat hier een *causaal verband* bestaat (o.a. Mc Mullen, 1987). Toch is deze stelling nog nooit volledig aangetoond en is zelfs meerdere malen door wetenschappers betwist. Nadon et al. (1998) hebben de achtergronden van adolescenten die in de prostitutie beland zijn, vergeleken met die van adolescenten die niet in de prostitutie beland zijn. In dit onderzoek komt geen direct verband tussen seksueel misbruik en prostitutie naar voren. Seng (1989) vergeleek kinderen die seksueel misbruikt waren met kinderen die zich prostitueerden en concludeert hetzelfde. Ook is er meerdere malen een *indirect verband* tussen seksueel misbruik en prostitutie gesignaleerd, waarbij dak- en/of thuisloosheid als interveniërende variabele wordt gedefinieerd (Seng 1989; Widom & Ames 1994; Cusick, 2002).

Seng (1989) noemt prostitutie gedrag het resultaat van het straatleven. De economische factor wordt hierbij als een van de grote drijfveren voor de prostitutie genoemd (Van Horn et al., 2001). Prostitutie wordt hier gezien als een oplossing voor een financieel probleem. Naast bovenstaande connecties tussen seksueel misbruik en prostitutie wordt in de wetenschappelijke literatuur nog een andere verbinding gelegd die beide begrippen bij elkaar trekt en het onderscheid

tussen beide fenomenen minimaliseert. Jongens zijn volgens Van Horn et al. (2001) gevoelig voor aandacht en geld. Met name Marokkaanse jongens hangen vaak zonder toezicht rond op straat en zijn op zoek naar geld en aandacht. Dit maakt ze extra kwetsbaar om een slachtoffer te worden van seksueel misbruik én terecht te komen in de prostitutie (Van Gorp & Timman, 1998; Van Horn et al., 2001; Kooistra, 2006).

2.2 Jongensprostitutie en etniciteit

Van der Poel (1991) trof in haar onderzoek vooral autochtone jongensprostitués aan. In die periode waren er zeker ook jongensprostitués met een andere etnische achtergrond, zowel westerse allochtonen (toen vooral Duitsers) als niet-westerse allochtonen, waaronder Marokkanen. Toch was Amsterdam, de stad waar het onderzoek werd uitgevoerd, indertijd veel minder multi-etnisch dan nu. Het aantal Marokkaanse jongens in Nederland is behoorlijk toegenomen. Sinds het onderzoek van Van der Poel zagen we achtereenvolgens Tsjechen, Polen en Roemenen in de Amsterdamse jongensprostitutie (Korf et al., 1996). Ook zijn (culturele) verklaringen die toen golden voor bijvoorbeeld Marokkaanse jongens vrijwel zeker niet meer zomaar toepasbaar in het heden. In de jaren tachtig waren de meeste Marokkaanse jongens van de eerste generatie en zelf nog in Marokko geboren. Tegenwoordig is de overgrote meerderheid in Nederland geboren, soms zelfs al van de derde generatie.

Reeds in het jaar waarin Van der Poel haar proefschrift verdedigde, sneed Van Gemert (1991) het probleem aan dat verklaringen voor de eerste generatie migranten wellicht niet van toepassing zijn op latere generaties[**iii**]. Hij constateerde dat Marokkanen vertegenwoordigd waren in de jongensprostitutie. Het relatieve gemak waarmee Marokkaanse jongens (betaalde) seks met mannen hebben, verklaarde Van Gemert primair vanuit hun, cultureel bepaalde, socialisatie. "Seks met mannen, homoseksueel gedrag, komt daar veel voor. Daarom kan verondersteld worden dat zij met dit cultuurverschijnsel in hun geboorteland al kennis gemaakt hebben." (p. 96) Het was echter de situatie in Nederland die prostitutie voor Marokkaanse jongens aantrekkelijk maakte, vooral in Amsterdam. "Zouden zij in hun land van herkomst moeizaam de mannenwereld binnen kunnen komen door de vervelende passieve rol te spelen, in de hoofdstad blijken volwassen mannen erg in hen geïnteresseerd en daar is voor hen vaak de veel prettigere actieve rol weggelegd. [...] Dat hij er ook nog voor betaald wordt, maakt het nog interessanter."(p. 97) De verklaring voor het feit dat sommige van deze jongens prostituanten vermoordden zag Van Gemert vooral in de aantasting

van hun eer, namelijk wanneer zij gedwongen worden de passieve, vrouwelijke rol te spelen of wanneer hun viriliteit ter discussie staat.

Deze culturalistische verklaring doet tegenwoordig nogal gedateerd aan. Van Gemert gaf dit ook zelf al aan door Marokkaanse jongensprostitutie een tijdsgebonden fenomeen te noemen. In de jaren tachtig ging het voornamelijk om jongens van de eerste generatie. "Bij een tweede generatie die hier geboren is, zal van een dergelijke achtergrond veel minder of in het geheel geen sprake zijn." Maar hij sloot voor de toekomst niet uit dat "een fors aantal Noord-Afrikaanse illegalen gemakkelijk in het marginale reservoir terecht blijkt te komen waaruit ook de jongensprostitutie put."(p. 103)

Tegenover culturalistische benaderingen staat een constructivistisch perspectief, waarbij cultuur niet als een vaststaand gegeven wordt aangenomen, maar waarbij culturele aspecten zelf onder de loep genomen worden (zie: Bovenkerk et al., 2003). De constructivistische benadering behelst niet dat culturele factoren niet van invloed kunnen zijn, maar stelt de vanzelfsprekendheid ter discussie en noopt tot nader onderzoek. Anders gezegd: indien Marokkaanse jongens inderdaad oververtegenwoordigd zouden blijken onder slachtoffers van seksueel misbruik en in de jongensprostitutie, dan resteert nog steeds de vraag wat dit te maken heeft met de Marokkaanse cultuur (vergelijk: Kleijer-Kool, 2006).

Volgens Loeber & Farrington (2004) verschillen risicofactoren voor delinquent gedrag - enkele zeer kleine variaties daargelaten - niet wezenlijk tussen etnische groepen. Er is wel verschil in prevalentie van risicofactoren tussen zwarte en witte Amerikanen, maar de achterliggende mechanismen verschillen niet. Aparte theorieën over delinquentie bij verschillende etnische groepen zijn volgens hen dan ook niet nodig. Los van de vraag of deze - op Angelsaksisch, vooral Amerikaans onderzoek gebaseerde - conclusie eveneens geldt voor jongensprostitutie, doet zich het probleem voor in hoeverre de bovengenoemde bewering ook opgaat voor groepen met een geheel andere etnische achtergronden voor een land met een andere (raciale) geschiedenis. Het onderzoek van Van Horn et al. (2001) bevestigt eerdere bevindingen dat factoren die de kans op seksueel misbruik vergroten voor allochtone jongens dezelfde zijn als voor autochtone jongens. Ook met betrekking tot de aard van het misbruik waren de gevonden verschillen tussen autochtone en allochtone jongens niet of nauwelijks significant.

2.3 Kernbegrippen

Seksueel misbruik en jongensprostitutie zijn begrippen die elk voor zich verschillende ladingen kunnen dekken. In surveys onder jongeren worden beide begrippen vaak vermeden en wordt gevraagd naar concrete (maar soms heel algemene) gedragingen, c.q. ervaringen. Juridisch gelden seksueel misbruik van en het hebben van seks tegen vergoeding met minderjarigen personen jonger dan 18 jaar) allebei als *zedemisdrijven*. Leuw et al. (2003) stellen dat in het juridische begrip zedendelict minstens drie geheel verschillende vormen van maatschappelijk problematisch gedrag te onderscheiden zijn:

- * In de letterlijke zin des woords schenden van de (seksuele) fatsoensnormen (ongepast tonen van naakt of van seksuele handelingen)
- * Schending van de plicht tot bescherming van jeugdigen en schending van het verbod op consensuele seksuele interacties die off limit zijn (met jeugdige prostituees en afhankelijken)
- * Seksuele geweldsdelinquentie

Van seksueel misbruik is volgens Van Gorp & Timman (1998) sprake wanneer:

"[...] er seksuele handelingen met kinderen en jongeren word en gepleegd die zij moeten toestaan of dulden zonder dat zij het gevoel hebben zich eraan te kunnen onttrekken. De pleger van dergelijk misbruik heeft een machtsoverwicht over het slachtoffer en kan seksuele handelingen afdwingen door dreiging met en daadwerkelijk gebruik van geweld, chantage of beloningen. Het kan dan gaan om feitelijke seksuele activiteiten, maar ook om het seksualiseren van de omgeving, aanrakingen, taalgebruik of seksueel beladen blikken." (p. 7)

Deze definitie kenmerkt seksueel misbruik door de macht van de 'pleger' en de onderdanigheid en het gebrek aan autonomie van het 'slachtoffer'. Dit staat op gespannen voet met de conclusie van Van Horn et al. (2001), dat jongensprostitutie lang niet altijd als gedwongen ervaren wordt omdat tegemoet gekomen wordt aan de emotionele of financiële behoeften van de jongens. Het zou daarom ook 'ruilseks' genoemd kunnen worden (De Graaf et al., 2007).

Het Wetboek van Strafrecht stelt personen die seks hebben met kinderen onder 16 jaar strafbaar. **[iv]** Daarnaast is het verboden om tegen vergoeding seks te hebben met 16 tot 18 jarigen. **[v]** Klanten van minderjarige prostitués zouden zich daarmee feitelijk schuldig maken aan seksueel misbruik. Anderen noemen het een vorm van seksuele kindermishandeling (Transact, 2005). Voor deze keuzes valt zeker wat te zeggen, maar het zou de helderheid van ons onderzoek niet ten goede komen wanneer we minderjarige jongensprostitutie niet als afzonderlijk

begrip zouden hanteren. Transact (2005) geeft de volgende definitie:

“Prostitutie is een interactievorm met de opzet om sociaal-seksueel contact uit te wisselen voor geld of andersoortige vergoeding. Jeugdprostitutie is het al dan niet gedwongen verlenen van seksuele diensten door minderjarige meisjes of jongens tegen enige vorm van vergoeding.” (p.1)

Aan deze definitie kleeft de vraag wat dient te worden verstaan onder ‘andersoortige vergoeding’. Kan die ook immaterieel zijn, bijvoorbeeld het geven van aandacht? Kan volstaan worden met cadeautjes (b.v. in de vorm van een dvd of een game) of een slaapplek (voor weglopers of thuisloze/dakloze jongeren)? Voor ons eigen veldonderzoek onder jongensprostitués is als richtlijn genomen dat er (ook) sprake is van *geldelijke* of andere *materiële* vergoeding.

Onder *jongensprostitutie* wordt verstaan: betaalde seks tussen *personen van het mannelijke geslacht*. In de literatuur en in het publieke en politieke debat worden met jongensprostitutie vaak zowel *minderjarige* als *meerderjarige* prostitués bedoeld. In het veldonderzoek hebben we ons gericht op minderjarige jongens, plus jongens tussen 18 en 21 jaar die reeds als minderjarige seks met mannen tegen een materiële vergoeding hebben gehad.

Noten

iii. Hij had onderzoek gedaan naar de rol van Marokkaanse jongens bij homomoorden. In de tweede helft van de jaren zeventig en in de jaren tachtig was ongeveer een derde van de daders van Amsterdamse homomoorden van Noord-Afrikaanse afkomst. Van Gemert maakte een selectie van dossiers. Hoewel het om kleine aantallen ging, concludeerde Van Gemert dat Noord-Afrikanen (met name Marokkanen) hun daad vaak met meerdere daders plegen. Alle Marokkaanse (en ook de paar Turkse) daders waren niet in Nederland geboren en hadden hun jeugd in het land van herkomst doorgebracht.

iv. Hij die met iemand [...] beneden de leeftijd van zestien jaren buiten echt ontuchtige handelingen pleegt of laatstgemelde tot het plegen of dulden van zodanige handelingen buiten echt met een derde verleidt, wordt gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie. (Art. 247)

v. Hij die ontucht pleegt met iemand die zich beschikbaar stelt tot het verrichten van seksuele handelingen met een derde tegen betaling en die de leeftijd van zestien jaren maar nog niet de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt, wordt

gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie. (Art. 248b)

LITERATUUR

Allen D.M. (1980) *Young Male Prostitutes: A Psychosocial Study*. *Archives of Sexual Behavior* 9(5): 399-426.

Bijleveld C. & Hendriks J. (2007) Gezin en seksueel misbruik. Overdracht van ouderschap en slachtofferschap van seksueel misbruik. *Tijdschrift voor Criminologie* 49(2):123-136.

Bovenkerk F, Komen M. & Yeşilgöz Y. (eds.) (2003) *Multiculturaliteit in de strafrechtspleging*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Buijs L., Hekma G. & Duyvendak J.W. (2009) *Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Cusick L. (2002) Youth Prostitution: A Literature Review. *Child Abuse Review* 11(4): 230-251.

Daalder A. & Essers A. (2003) Seksuele delicten in Nederland. *Tijdschrift voor Criminologie* 45(4):354-368.

Diepenmaat A.C.M., Wal M.F. van der, Cuijpers P. & Hirasing R.A. (2006) Etnische verschillen in ongewenste ervaringen bij Nederlandse adolescenten. *TSG Tijdschrift voor Gezondheidswetenschappen* 83 (3): 51.

Donker A., Kleemans E., Laan P. van der & Nieuwbeerta, P. (2004) Ontwikkelings- en levensloop-criminologie in vogelvlucht. *Tijdschrift voor Criminologie* 46(4):322-329.

Edwards J.M., Iritani B.J. & Hallfors D.D. (2006) Prevalence and correlates of exchanging sex for drugs or money among adolescents in the United States. *Sexually transmitted infections* 82(5): 354-358.

Gelder P. van (1998) *Kwetsbaar, kleurig en schaduwrijk. Jongens in de prostitutie: een verschijnsel in meervoud*. Amsterdam: Thela Thesis.

Gemert F. van (1991) Noord-Afrikaanse en Turkse homomoordenaars. *Justitiële Verkenningen* 17(1): 87-106).

GGZ (2006) Cliënten in de ggz 2006. Amersfoort: GGZ Nederland.

Graaf H. de, Meijer S., Poelman J. & Vanwesenbeeck I. (2005) *Seks onder je 25e*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep / Soa Aids Nederland.

Graaf H. de, Höing M., Zaagsma M. & Vanwesenbeeck I. (2007) *Tienerseks: vormen van instrumentele seks onder tieners*. Utrecht: Rutgers Nisso groep, WODC.

- Gurp L. van & Timman S. (eds.) (1998) *Kinderporno en kinderprostitutie in Nederland, de stand van zaken*. Utrecht: Child Right Worldwide en TransAct.
- Hendriks J. (2006) *Jeugdige zedendelinquenten: een studie naar subtypen en recidive*. Utrecht: Forum Educatief.
- Horn J.E. van, Bullens R.A.R., Doreleijers T.A.H. & Jäger M. (2001) *Aard en omvang seksueel misbruik en prostitutie minderjarige allochtone jongens, een verkennend onderzoek*. Amsterdam: Fora en Vrije Universiteit.
- Ijzendoorn M.H. van, Prinzie P., Euser E.M., Groeneveld M.G., Brilleslijper-Kater S.N., Noort-van der Linden A.M.T. van, Bakermans-Kranenburg M.J., Juffer F., Mesman J., Klein Velder-man M. & San Martin Beuk M. (2007) *Kindermishandeling in Nederland anno 2005: De Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen (NPM-2005)*. Leiden: Universiteit Leiden, Leiden Attachment Research Program, WODC.
- Jong D. J. de (2007) *Kapot moeilijk. Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Amsterdam: Uitgeverij Aksant.
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 300 VI, nr. 159H (Motie van het lid Arib c.s.).
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 300 VI, nr. 163 (Verslag van een algemeen overleg).
- Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, Aanspreekstuk, 1053 (vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden).
- Kleijer-Kool L. (2006) Marokkaanse ontkennende verdachten in het kinderstrafproces. *Proces* (3): 97-105.
- Kooistra O. (2006) *Jongens huilen niet, seksueel geweld tegen allochtone jongens*. Amsterdam: Amsterdams Centrum Buitenlanders.
- Korf D.J. (1995) *Dutch treat. Formal control and illicit drug use in the Netherlands*. Amsterdam: Thesis Publishers.
- Korf D.J., Nabben T. & Schreuders M. (1996) *Roemeense trekvogels: nieuwkomers in de jongensprostitutie*. Amsterdam: Thela-thesis.
- Korf D.J., Deben L., Diemel S., Rensen P. & Riper H. (1999). Een sleutel voor de toekomst. Tel- en consumentenonderzoek onder daklozen in Amsterdam. Amsterdam: Thela Thesis.
- Korf D.J., Ginkel P. van & Wouters M. (2004). *Je ziet het ze niet aan. Zwervjongeren in Flevoland*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf D.J., Vliet E. van, Knotter J. & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone*.

- Straatprostitutie en verborgen prostitutie in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Lamers-Winkelmann F., Slot N.W., Bijl B. & Vijlbrief A.C. (2006) *Scholieren Over Mishandeling, resultaten van een landelijk onderzoek naar de omvang van kindermishandeling onder leerlingen van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Vrije Universiteit en PI Research.
- Lampe A. (2002) The prevalence of childhood sexual abuse, physical abuse and emotional neglect in Europe. *Zeitschrift fur psychosomatische medizin und psychotherapie* 48: 370-380.
- Leuw E., Bijleveld C. & Daalder A. (2003) Seksuele delinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie* 45(4):330-337.
- Leuw E, Bijl E.V. & Daalder A. (2004) *Pedoseksuele delinquentie. Een onderzoek naar prevalentie, toedracht en strafrechtelijke interventies*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Loeber R. & Farrington D.P. (2004) Verschillende oorzaken van delinquentie tussen etnische en nationale groepen. *Tijdschrift voor Criminologie* 46(4):330-346.
- McMullen R. (1987) Youth prostitution: a balance of power. *Journal of Adolescence* 10: 35-43.
- Nabben T., Benschop A. & Korf D.J. (2005) *Antenne 2004. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben T., Benschop A. & Korf D.J. (2007) *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nadon S.M, Koverola C. & Schludermann E.H. (1998) Antecedents to Prostitution, Childhood Victimization. *Journal of Interpersonal Violence* 13(2): 206-221.
- Pedersen W. & Hegna K. (2003) Children and adolescents who sell sex: a community study. *Social Science & Medicine* 56(1): 135-147.
- Poel S. van der (1991) *In de Bisnis: professionele jongensprostitutie in Amsterdam*. Arnhem: Gouda Quint.
- Qrius (2005) *Jongeren 2005. Het speelveld verandert*. Amsterdam: Qrius.
- Repetur L., Meinster N., De Kinderen M. & Schakenraad M. (eds.) (2005) *Naar een effectieve en samenhangende aanpak van jeugdprostitutie*. Utrecht: Transact, Informatiepunt Jeugdprostitutie.
- Seng M.J (1989) Child Sexual Abuse and Adolescent Prostitution: A Comparative Analysis. *Adolescence* 24(95): 665-675.
- Silbert M.H. & Pines A.M. (1983) Early Sexual Exploitation as an Influence in Prostitution. *Social Work* 28(4): 285-289.

Svedin C.G. & Priebe G. (2007) Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of sexual behaviour* 36(1): 21-32.

Transact (2005) *Factsheet jongensprostitutie: feiten en cijfers*. Utrecht: TransAct

Weijnen F. (2006) *De schaduw bedreigd, een explorerend onderzoek naar de effecten van toezicht op mannelijke prostitués in Amsterdam*. Enschede: Universiteit van Twente.

Widom C.S & Ames M.A. (1994) Criminal Consequences of Childhood Sexual Victimization. *Child Abuse and Neglect* 18: 303-318.

Wijk A.Ph. van (2005) *Juvenile sex offenders and non-sex offenders: a comparative study*. Wageningen: Ponsen & Looien.

Wittebrood K. (2004) Van delictmelding tot officiële aangifte: sprake van sociale ongelijkheid? *Tijdschrift voor Criminologie* 46(1): 56-71.

Wittebrood K. (2006) *Slachtoffers van criminaliteit: feiten en achtergronden*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.